

ANONYME VITNER

Bør §130as virkeområde utvides til å gjelde menneskesmugling og menneskehandel?

Kandidatnr:178

Veileder:Anne Robberstad

Leveringsfrist:25 April

Til sammen 17537 ord

(* se <http://www.jus.uio.no/sekr/studieinformasjon/fagsider/spesialoppgave/>)

22.04.03

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING	1
1.1	STRAFFEPROSESSLOVENS §130A	1
1.1.1	OPPGAVENS FORMÅL	1
1.1.2	KILDER	2
1.1.3	OPPGAVEN VIDERE	2
1.2	NÅR OG HVORDAN §130A KOMMER TIL ANVENDELSE	3
1.2.1	AVGJØRELSE AV ANONYMITET.	3
1.2.2	NÅR SPØRSMÅLET AVGJØRES	3
1.2.3	RETTSMIDLER MOT ANONYMITET	3
1.2.4	VILKÅRENE FOR ANONYMITET §130A A) OG B)	4
1.2.5	VILKÅR A)	4
1.2.5.1	Hva utgjør ”fare for helse”	4
1.2.5.2	Fare for frihet	5
1.2.6	VILKÅR B)	5
1.2.7	SANNSYNLIGHETEN FOR AT VILKÅRENE SKAL INNTRE	5
1.3	ANDRE VILKÅR FOR ANONYMITET ETTER §130A	6
1.3.1	STRENGT NØDVENDIG	6
1.3.1.1	Nødvendighet som praktisk behov for beviset	6
1.3.1.2	Nødvendighet av å forfølge lovbruddet	6
1.3.2	VESENTLIGE BETENKELIGHETER FOR FORSVARET	7
1.3.2.1	Vitneprovets betydning for saken	7
1.3.3	BETENKELIGHET FOR KONTRADIKSJONSADGANGEN	8
1.3.4	BEGRENSET PRAKTISK VIRKEFELT	9
1.4	HVA ANONYMITET VIL INNEBÆRE	10
1.4.1	TILBAKEHOLD AV OPPLYSNINGER	10
1.4.2	FYSISKE OG TEKNISKE VIRKEMIDLER	10
1.4.3	UTVISNING AV TILTALTE ETTER §§245 OG 284	11
1.4.4	BEGRENSET OFFENTLIGHET	11
1.4.5	KILDEBESKYTTELSE	11
1.4.6	ANONYMITET OG DOKUMENTINNSYN	12

1.5	VIRKEOMRÅDET	12
1.5.1	LOVBRUDDENE	13
2	<u>MOTIVENE BAK §130A OG DENS VIRKEOMRÅDE</u>	15
2.1	HVORFOR ANONYMITET	15
2.1.1	BESKYTTELSESBEHOV OG PRAKTISKE FORDELER	15
2.2	HVORFOR IKKE ANONYMITET	16
2.2.1	PRINSIPPSTRIDIG?	16
2.2.2	KONTRADIKSJON OG ANONYMITET	17
2.2.3	REGLENE SOM GIR RETT TIL KUNNSKAP	17
2.2.4	ET VINEBEVIS VERDI ER TODELT	17
2.2.5	VITNER TILTALTE IKKE KJENNER	18
2.2.6	VITNER TILTALTE KJENNER	18
2.2.7	REGLENE OM RETT TIL Å TA TIL MOTMÆLE	19
2.2.8	NÆRMERE OM FORHOLDET TIL §134	19
2.2.8.1	Verdien av kunnskap om vitnet på iltaltes hånd	19
2.2.9	FORHOLDET TIL ”VESENTLIGE BETENKELIGHETER FOR FORSVARET” ETTER §130A	21
2.2.10	VIL ANONYMITETEN BIDRA TIL Å BEGRENSE VITNERS ANSVARLIGHET?	21
2.2.11	MEDFØRER ANONYMITET EN TRUSSEL MOT RETTSIKKERHETEN?	21
2.2.12	ANONYMITET SOM FORHÅNSDØMNING	22
2.2.12.1	Anonymtet og forholdet forsvarer-klient	23
2.2.13	FAREN FOR AT DET SKAL ”GÅ INFLASJON” I ANONYMITET	23
3	<u>MOTIVENE FOR ANVENDELSESOMRÅDET</u>	25
3.1		25
3.1.1	GENERELT BEGRENSNINGSØNSKE	25
3.2	ANDRE MOTIV BAK ANVENDELSESOMRÅDET	26
3.2.1	HVA SOM KAN UTLEDES AV VALGET AV VIRKEOMRÅDE	26
3.2.2	HVA SOM KAN UTLEDES AV FORAREIDENE	28
3.2.2.1	Spesiell viktighet av å bekjempe organisert kriminalitet?	29
3.2.3	VERDIEN AV §130A SOM ET MIDDEL TIL Å BEKJEMPE ORGANISERT KRIMINALITET MED DET ANGITTE ANVENDELSESOMRÅDE	29
3.2.4	ANVENDELSESOMRÅDE FOR LIGNENDE BESTEMMELSER	30
4	<u>HVA ER MENNESKESMUGLING OG MENNESKEHANDEL</u>	32

4.1	MENNESKESMUGLING	32
4.1.1		32
4.1.1.1	Omfanget av menneskesmugling til Norge	32
4.2	MENNESKEHANDEL	33
4.2.1		33
4.2.2	SAMMENHENG MELLOM TRAFFICKING OG MENNESKESMUGLING	33
5	<u>BØR DISSE LOVBRUDDENE MEDTAS I §130A</u>	34
5.1		34
5.1.1	VURDERINGSGRUNNLAGET	34
5.2	ER MOTIVENE FOR §130AS ANVENDELSESOMRÅDE TILLEMPELIG FOR MENNESKESMUGLING/HANDEL	34
5.2.1	BEGRENSNING AV ANVENDELSESOMRÅDET SOM ET POENG I SEG SELV	35
5.2.2	ALVORLIGHET	35
5.2.2.1	Andre sider av alvorlighetsgraden, prioritet hos påtalerne	37
5.2.3	OFFERET OG ANDRE TING AV BETYDNING FOR ALVORLIGHETEN	37
5.3	GRAD AV ORGANISERING	38
5.3.1	DEFINISJON AV ORGANISERT KRIMINALITET	39
5.3.2	HVORDAN ER OVERENSSTEMMELSEN MELLOM MENNESKESMUGLING/HANDEL OG DEFINISJONENE PÅ ORGANISERT KRIMINALITET	40
5.3.3	GRADEN AV ORGANISERING AV MENNESKESMUGLING/HANDEL I FORHOLD TIL ORGANISERINGSGRADEN FOR LOVBRUDD MEDTATT I §130A	40
5.3.4	HAR DE SPESIELLE SKADEVIRKNINGENE VED ORGANISERT KRIMINALITET OMTALT TIDLIGERE NOEN RELEVANS FOR MENNESKESMUGLING/HANDEL	41
5.4	TRUSSELBILDE	41
5.4.1	TRUSSELBILDE FOR VITNER SOM EN FØLGE AV RISIKO FOR LOVBRYTEREN	42
5.4.2	INVOLVERTE I TRAFFICKING	43
5.4.3	INVOLVERTE I MENNESKESMUGLING	44
5.5	PRAKTISKE HENSYN	45
5.5.1	SÆRSKILT BESKYTTELSESBEHOV FOR VITNER SOM SENDES UT AV LANDET	45
5.5.2	PROBLEMER MED Å OPPRETTHOLDE ANONYMITET FOR SLIKE VITNER	45
5.5.3	PROBLEMER KNYTTET TIL SANNSYNLIGHET FOR UTENFORLIGGENDE MOTIVASJON HOS INVOLVERTE VITNER I TRAFFICKING	46
5.5.3.1	Opphold som motivasjon	46
5.5.3.2	Maktkamp og pengefordeling som motivasjon	46
5.5.3.3	Problemer med å avgjøre hvilken stilling enkeltpersoner har hatt	46

5.5.4	MANGLENDE VILJE TIL Å VITNE UANSETT	47
5.5.5	MANGEL PÅ TILFELDIGHETSVITNER	47
5.5.6	FORSKYVNING AV VIRKSOMHET	47
5.5.7	IVARETAKELSE AV FOLKERETTSLIGE FORPLIKTELSE	48
6	<u>HVILKE LOVBRUDD SOM MÅ LEGGES TIL</u>	48
6.1	FOR Å FORFØLGE MENNESKESMUGLING	48
6.2	FOR Å FORFØLGE MENNESKEHANDEL	48
6.2.1	NY STRAFFELOV §242	48
6.2.2	INGEN NY STRAFFELOV §242, MEN NY STRAFFELOV §66	48
6.2.3	INGEN NYE §242 ELLER §66	49
6.2.4	MÅ MAN INKLUDERE ANDRE BESTEMMELSER?	50
7	<u>SAMMENFATNING</u>	50
7.1	BØR VIRKEOMRÅDET UTVIDES?	50
8	<u>LITTERATURLISTE</u>	51

1 Innledning

1.1 Straffeprosesslovens §130a

Den 28 juli 2000 ble det vedtatt en ny strfl§130a om anonym vitneførsel for visse straffesaker. Loven trådte i kraft 1 august 2001. Jeg har prøvd å få oversikt over bruken av bestemmelsen, men hverken Riksadvokatens kontor eller Oslo Tingrett hadde oversikt over eventuell praksis.

Loven ble utarbeidet ut fra en oppfatning av at vold og trusler mot vitner i straffesaker forekom i økende grad, og at dette for endel sakers vedkomende var en trussel mot rettsvesenets mulighet til å oppklare slike saker, og bringe lovbrøttere til doms. Man bekymret seg for at spesielt voldelige/skremmende lovbrøttere skulle kunne oppnå en viss grad av immunitet overfor domstolene ved å intimidere sentrale vitner i saker mot dem. For å demme opp for en slik utvikling utarbeidet man regler for anonym vitneførsel, som skulle gi vitner mulighet til å vitne uten frykt for represalier fra voldelige tiltalte eller deres miljø. Grunnet det man oppfattet som rettsikkerhetsmessige betenkeligheter rundt ordningen, og graden av motstand den møtte, eller man forventet at den ville møte, ble §130a gitt et snevert begrenset virkefelt. Foruten krav til nødvendighet, fravær av vesentlige betenkeligheter for forsvaret og en sannsynlig fare for vitnets sikkerhet, eller fremtidige nytte som spaner/infiltratør, ble det oppstilt krav til hvilke lovbrudd bestemmelsen kunne brukes til å forfølge.

1.1.1 Oppgavens formål

Jeg vil med denne oppgaven gjøre en vurdering av mulighetene/behovet for å utvide §130as anvendelsesområde til også å gjelde menneskesmugling og menneskehandel. Dette vil i hovedsak basere seg på en vurdering av hva som har motivert det nåværende anvendelsesområdet, og hvorvidt den samme motivasjonen kan berettige en utvidelse av anvendelsesområdet. Samtidig vil drøftelsen også være en kritikk av

hensiktsmessigheten av å opptre med et skarpt avgrenset, uflexibelt anvendelsesområde for å oppnå de formål §130a har.

Valget av mulig utvidelsesområde er basert på følgende:

Begge virksomhetene vil ofte være å anse som former for organisert kriminalitet

De har et internasjonalt tilsnitt, og må antas å ha tilknytning til utlandsbaserte kriminelle grupper/nettverk.

De innebærer betydelige inntekter for aktørene.

De involverer vitner som i liten grad vil kunne beskyttes effektivt gjennom vanlige metoder for vitnebeskyttelse ettersom de ofte vil sendes ut av landet.

1.1.2 Kilder

Juridiske kilder for oppgaven har primært vært §130a samt Ot prp 40 1999-2000. I tillegg til dette kommer endel beslektede bestemmelser, instilling O nr. 78 og noe praksis om temaet fra EMD. Henvisning (s, x) vil være til sider i proposisjonen der ikke annet er tydelig. Henvisning (x) vil være til punkter i EMD-dommer.

Informasjon om menneskesmugling og menneskehandel er primært hentet fra samtaler med følgende personer:

Marianne Sætre etterrettingsseksjonen Oslo politikammer

Lars Grønningen utlendingsseksjonen Oslo politikammer

Olaf Kristoffersen Politidirektoratet

Bjørn Olaf Pettersen Politidirektoratet

Annicken Iversen Politidirektoratet

Björg Norli Pro-senteret

1.1.3 Oppgaven videre

Oppgaven vil først konsentrere seg om generell redegjørelse for hvordan §130a virker, for deretter å gå inn på motivene bak regelen og dens virkeområde. Så følger en vurdering av om inklusjon av menneskesmugling og –handel vil være forenlig med disse motivene, samt hvordan dette vil måtte gjennomføres før oppgaven avsluttes med en oppsummering.

1.2 Når og hvordan §130a kommer til anvendelse

Jeg vil her redegjøre for hvordan §130a virker rent praktisk.

1.2.1 Avgjørelse av anonymitet.

Anonym vitneførsel skal tillates etter kjennelse av retten etter strpl§130a. denne kjennelsen fattes på grunnlag av begjæring fra statsadvokaten. §52 om grunngivelse for kjennelse gjelder i utgangspunktet som normalt, men siktede skal naturlig nok ikke opplyses om innholdet i en slik kjennelse. Underrettelsen skal isteden rettes til siktedes advokat. Begjæringen fra statsadvokaten må sannsynliggjøre at vilkårene i §130a a) eller b) er oppfylt, samtidig som den må vise et reelt behov for å benytte anonymitet. i proposisjonen er det sagt at en kjennelse etter §130a må grunngis spesielt godt ettersom den kan bli gjenstand for en EMD-behandling(s,49). Det er gitt hjemmel for slik spesielt grundig grunngiving etter§130a siste ledd.

1.2.2 Når spørsmålet avgjøres

Spørsmålet skal, av åpenbare praktiske grunner, helst avgjøres forut for hovedforhandlingen. Følgelig har avgjørelse av anonymitet blitt lagt til de situasjoner som kan gi grunnlag for rettsmøte forut for hovedforhandlingen etter §272. Forøvrig kan avgjørelsen også fattes under hovedforhandlingen.

1.2.3 Rettsmidler mot anonymitet

Avgjørelse om å tillate anonym vitneførsel kan angripes ved kjæremål eller gjøres til ankegrunn etter normale regler §§377 og 378 eller §306flg.. Ettersom kjennelse om anonymitet ikke skal meddeles tiltalte vil det være forsvareren som har den reelle kjæremålsadgang.

1.2.4 Vilkårene for anonymitet §130a a) og b)

Anonymitet kan tillates i to forskjellige scenarier. Anonymitet må være nødvendig enten for å ivareta vitnets personlige sikkerhet eller for å ivareta hans verdi som politispaner/infiltratør

1.2.5 Vilkår a)

Vilkår a) krever at det må foreligge fare for at vitnet, eller hans nærstående etter §122 kan bli utsatt for en ”forbrytelse som krenker livet, helsen eller friheten”.

Vitnet må altså risikere en viss grad av vold med skadefølge mot sin eller andres person, eller en eller annen form for frihetsberøvelse. Trakassering, trusler og lignende ubehageligheter fyller altså ikke kravene. Riksadvokaten nevner i sin høringsuttalelse til proposisjonen ”håndfast trakassering” av vitnet og hans nærmeste som en risiko som burde gi anledning til anonymitet (ot prp s,34) det skal vel forstås som en blanding av legemsfornærmelser og trusler. Slike overgrep vil imidlertid ikke kvalifisere til bruk av anonymitet ut fra lovens ordlyd. Heller ikke risiko for rent materielle tap, i form av at tiltalte f.eks, kan komme til å utøve skadeverk mot vitnets eiendom vil kvalifisere til anonymitet etter a). Ofte vil imidlertid de grovere former for angrep på vitnets eienom også medføre en risiko for vitnets person. Eksempelvis nevner proposisjonen forsøk på å brenne ned vitnets hus. Alternativet ”fare for liv” er selvfølgelig, og forsåvidt overflødig ved siden av ”fare for helse”.

1.2.5.1 Hva utgjør ”fare for helse”

Det kan være noe uklart hvilken grad av voldsrisiko som er tilstrekkelig til å være ”fare for helse”. Tap av helse innebærer et krav til en fysisk skade, risiko for legemsfornærmelse etter strl§228 første straffealternativ dekker ikke skade. Slik sett må det stilles krav om risiko for en legemsbeskadigelse eller en legemsfornærmelse etter §228 andre og tredje straffalternativ. Har man først konstatert risiko for en legemsfornærmelse er vel en beskadigelse eller følgeskade uansett så nærliggende at vilkåret etter a) er oppfylt. Man kunne argumentere for at ”fare for helse” også skulle dekke en situasjon der det er vitnets psykiske helse som er truet, for eksempel gjennom vedvarende og systematisk trakassering av typen nevnt ovenfor.

1.2.5.2 Fare for frihet

”Fare for frihet” vil mest typisk være en situasjon der tiltalte eller andre kan tenkes å kidnappe vitnet for en kortere eller lengre periode. Neppe et veldig praktisk alternativ alene, men kanskje ikke utenkelig rett forut for en sak. En slik fare for friheten vil vel når den realiseres uansett gi en situasjon som truer vitnets helse.

1.2.6 Vilkår b)

Det alternative vilkåret i b) krever ikke at vitnet skal løpe noen sikkerhetsrisiko. Her vil vitnet ikke være en tilfeldig observatør, men en eller annen form for politiagent som opererer under falsk identitet, og som vil få dekkidentiteten sin ødelagt hvis han vitner under full identitet. Det er den fremtidige bruken av vitnet som er omtalt i lovens ordlyd. For denne fremtidige bruken må det viktigste vel være at vitnets ansikt ikke blir kjent som spaner/politi. Det kan således være av begrenset betydning om tiltalte som spaningen må antas å være avsluttet mot får kjennskap til vitnets identitet. Følgelig må vel utestengelse av pressen, lukkede dører etter dl §126 være et mer nærliggende virkemiddel for å skjerme spanere. Der vitnet er tenkt fortsatt brukt mot samme miljø vil selvsagt anonymitet være mer aktuelt. I mange tilfeller vil personer som fyller vilkår b) også fylle vilkår a), det innebærer gjerne en viss risiko å ha infiltrert eller spanet på et kriminelt miljø for deretter å vitne mot medlemmene.

1.2.7 Sannsynligheten for at vilkårene skal inntre

Etter første ledd må det kunne ”være fare for” at alternativ a) eller b) skal bli en følge av vitneprovet. Hvor stor sannsynlighet for en slik negativ effekt som skal foreligge kan være noe usikkert. Ordlyden tilsier bare at det må være en ikke helt fjerntliggende mulighet (fare) for at a) eller b) skal inntre. I forarbeidene vurderte man å bruke begrepet ”nærliggende fare” (ot prp s,34) når det ble frafalt tyder det på at man iallfall ikke har ønsket noen meget streng vurdering av risikoen. Der det er tale om å ivareta enkeltpersoners fysiske sikkerhet, kan uansett ikke kravet være for strengt, alminnelig sannsynlighetsovervekt vil nok være tilstrekkelig, og kanskje ikke nødvendig

Ved den enkelte vurdering av om anonymitet skal tillates vil det også ha betydning at proposisjonen presiserer at anonymitet skal være en unntaksløsning som skal brukes i begrenset grad(s,32). Dette vil skjerpe sannsynlighetskravet for fare noe utover det

relativt milde kravet ordlyden ”kan være fare for” gir anvisning på. Dette er forøvrig i tråd med uropparådsrekommendasjonen om vitnebeskyttelse som i sitt punkt 10 sier at anonymitet skal være en ”exceptional measure”

En annen side av sannsynlighetsspørsmålet er selvsagt at det er forskjell på vitnets personlige oppfatning av risikoen forbundet med å vitne, og den reelle objektive fare som foreligger i det konkrete tilfelle. Folk vil gjerne vegre seg for å vitne mot personer og grupper med et visst rykte for vold og stor ”synlighet”, som feks MC-gjenger, også når risikoen egentlig ikke er så stor. Det er også en viss forskjell vitner imellom, noen er tilbøyelige til å se farer overalt, andre er mer robuste. Slik lovens ordlyd er holder det ikke med rent ubegrunnet redsel hos vitnet, en fare skal være reell for å begrunne anonymitet. Sålenge formålet med loven er å sikre seg at vitner stiller like mye som å ivareta vitnenes sikkerhet, bør vitnets oppfatning av situasjonen kunne tillegges en viss betydning for farevurderingen.

1.3 Andre vilkår for anonymitet etter §130a

1.3.1 Strengt nødvendig

I tillegg til fare eller ødelagt dekke for vitnet må anonym vitneførsel være ”strengt nødvendig” og ikke medføre ”vesentlige betenkeligheter for siktedes forsvar” etter §130a tredje ledd.

1.3.1.1 Nødvendighet som praktisk behov for beviset

Streng nødvendighet må antas å foreligge der påtalemyndigheten i stor grad er avhengig av vitneprovet for å føre saken, altså der andre bevis er manglende, eller ikke fullt ut tiltrekkelige for å belyse saken tilstrekkelig. Samtidig må andre former for vitnebeskyttelse være utilstrekkelige for å sikre vitnet(s,114)

1.3.1.2 Nødvendighet av å forfølge lovbruddet

”Strengt nødvendig” kriteriet innebærer også en vurdering av hvor viktig det er å kunne forfølge saken. Jo viktigere det er å få en dom, jo mer aktuelt blir det å føre et anonymt vitne. Dette er i tråd med det proporsjonalitetskrav som ligger i EMD praksis (Danelius

1997 s, 61), som godtar sterkere virkemidler enn ellers når hensikten er å oppnå en virkning som er av spesiell samfunnsviktighet. Ut fra dette må anonyme vitner blir mer akseptable når de føres for å bekjempe tyngre kriminalitet. En side av samme proporsjonalitetsprinsipp blir også at anonymitet skal brukes kun når mindre betenkelige former for vitnebeskyttelse ikke er gjennomførbare eller tilstrekkelige. (Danelius, 1997 s, 61) Praksis som understøtter dette er Van Mechelen (60) der domstolen påpekte at man kunne ha benyttet mindre inngripende former for anonymisering.

1.3.2 Vesentlige betenkeligheter for forsvaret

1.3.2.1 Vitneprovets betydning for saken

Samtidig øker selvsagt betenkeligheten for forsvaret med bevisets vekt i saken. Hvis betenkelighet primært skal forstås som graden av overensstemmelse med EMD praksis vil faktisk betenkeligheten være tilnærmet proporsjonal med vitnemålets betydning som bevis i saken. Dette har sammenheng med den linje EMD har lagt seg på i forbindelse med anonyme vitneprov og andre bevis. Doktrinen går i korthet ut på at der et anonymt vitneprov er sakens eneste eller avgjørende bevis blir fellende dom konvensjonsstridig. Doktrinen er etablert gjennom EMDs dommer i sakene Kostovski¹, Lüdi² og Windisch³, der dommer basert ”utelukkende eller hovedsaklig” på anonyme vitnemål ble ansett å være i strid med EMK art 6. Mengden av andre bevis som kreves, eller graden av viktighet man kan godta for det anonyme vitneprovet, er nærmere definert gjennom sakene Doorson⁴ og Van Mechelen⁵. I Van Mechelen saken ble dom basert utelukkende på anonyme vitneprov ansett som konvensjonsstridig selv om vitnene var polititjenestemenn med ”etterforskningsautoritet”(16,59). I Doorson saken ble dom basert på to anonyme vitner og to identifiserte vitner godkjent(34). Dette til tross for, eller kanskje på grunn av, at det ene vitnet trakk sin forklaring da han ble konfrontert med tiltalte i retten og det andre først stakk av fra et rettsmøte, for deretter

¹ Kostovski A-166

² Lüdi A-238

³ Windisch A-186

⁴ Doorson vs Nederland dom avsagt 26.03.96

⁵ Van Mechelen Appl. No. 21363/93

ikke å la seg hente til ytterligere rettsmøter. I Lûdi saken ble dom avsagt på grunnlag av tilståelse fra tiltalte. Denne tilståelsen ble allikevel ikke å betrakte som et bevis som var avgjørende i større grad enn det anonyme vitneprovet, ettersom tilståelsen fremkom som en følge av at tiltalte ble konfrontert med det anonyme vitneprovet(46). Også i Visser⁶ fant EMD at konvensjonen var krenket fordi anonyme vitner var de eneste eller vesentligste beviskilder(50)

Kravet om at dommen ikke skal baseres utelukkende eller i avgjørende grad på et anonymt vitneprov finner vi igjen i Europarådets rekommendasjon om vitnebeskyttelse punkt 13.

Det skal imidlertid bemerkes at for EMD var vurderingene av om dommer basert på anonyme vitnemål var godtagbare ikke bare basert på vitneprovets sentralitet for dommen. Også graden av anonymitet var en del av vurderingen, og vitnenes identitet var ukjent for forsvarer i de fleste av disse sakene, og i noen også for dommerne, samtidig som forsvarerne ofte hadde en begrenset adgang til å forhøre vitnene(som ikke alltid ble hørt under hovedforhandlingene). I saken Birutis⁷ ble tiltalte dømt for å ha startet opptøyer i et fengsel. EMD kom til at dommen ikke var basert ”solely or to a decisive extent” på anonyme vitneprov(34). Dommen var allikevel konvensjonsstridig fordi den anonyme delen av bevismaterialet var umulig å forsvare seg mot. Vitneprovene var innhentet av fengselsmyndighetene uten at dommeren eller forsvareren hadde hatt noen befatning med bevisopptaket, og det var ingen adgang til å stille spørsmål til disse vitnene(26). Det er derfor mulig at den ”mildere” graden av anonymisering som følger av §130a som gir gode muligheter for forsvaret og dommeren til å stille spørsmål og iaktta vitnet ikke vil stille samme krav til bevisets sentralitet eller mangel på sådan. (s, 114-115)

1.3.3 Betenkelighet for kontradiksjonsadgangen

Betenkelighet har selvsagt også sammenheng med hvem vitnet er. Jo tettere forbindelsen mellom vitne og tiltalte eller hans kriminelle virksomhet er, jo større er

⁶ Visser avsagt 14.02.02 ref 00003233

⁷ Birutis dom avsagt 28.03.02 ref 00047698/99

betydningen av at tiltalte kjenner vitnets identitet. (s, 114) Der det er en personlig eller profesjonell relasjon øker jo sjansen for at vitnet kan ha utenforliggende motivasjon for å vitne, enten for å ramme tiltalte eller for å oppnå noe i forhold til politiet (prp s, 115). Den motivasjonen kan lettere avdekkes når tiltalte kjenner vitnets identitet. Departementet antar at vesentlig betenkelighet vil oppstå i de fleste saker der vitnet er tilknyttet tiltalte(s,115)

Også ellers vil vitnets person være av betydning for om det er betenkelig å tillate anonymitet ettersom den generelle troverdigheten må antas å variere. Et politivitne vil vel anses som problemfritt, mens et medlem av et kriminelt miljø vil måtte vurderes med noe mer skepsis. Betenkelighetene er selvsagt også avhengige av hvor mye av vitneprovet som må holdes ukjent for tiltalte for å opprettholde anonymitet. Hvis opplysninger som hvor og når en observasjon er foretatt må holdes tilbake, vil tiltaltes adgang til kontradiksjon begrenses etterhvert som han ikke får kjennskap til vitnets fulle forklaring, og dermed bare har reell mulighet til å imøtegå deler av den. Samtidig er slike ”fysiske” forhold rundt vitnets observasjon ting som det er naturlig for forsvareren å imøtegå selv, og som forsvareren ikke er avhengig av tiltalte for å behandle. En sentral faktor ved et vitnemål som kan gi en ledetråd til vitnets identitet og derfor være ønskelig å holde tilbake fra tiltalte er tidspunktet og stedet en observasjon er gjort på. Dette er imidlertid en opplysning som vil være nødvendig for den tiltalte for å imøtegå vitneprovet. Hvordan benekte noe når man ikke får vite når man skal ha gjort det?

1.3.4 Begrenset praktisk virkefelt

Samlet sett betyr kravene om streng nødvendighet og mangel på betenkeligheter at anonymitet etter §130a kun kan bli aktuelt i et fåtall saker der vitneprovets betydning befinner seg et sted midt imellom de to vilkårene. Det må være påkrevd for å føre saken, men det kan ikke være av en slik betydning at det alene vil danne grunnlaget for en avgjørelse i tiltaltes disfavør. Denne balansegangen vil, som påpekt av Agfer Lagmannsrett (s,27) bli vanskelig. Men som nevnt er det mulig at den anonymitet §130a gir anvisning på er av en slik art at kravene etter EMD praksis til nødvendighet, sentralitet og proporsjonalitet blir mildere, og at man da får et noe videre felt mellom

nødvenig og betenkelig. Hvis ikke, vil det praktiske anvendelsesområdet for bestemmelsen kunne bli meget begrenset.

1.4 Hva anonymitet vil innebære

Kjernen i anonymitet etter §130a er at tiltalte og hans miljø skal holdes uvitende om vitnets identitet, samtidig som dommer, forsvarer og lagrette skal ha denne kunnskapen. Slik vil man oppnå å sikre vitnets trygghet, samtidig som anonymiteten ikke skal få vesentlige følger for sakens utfall ved å svekke tiltaltes posisjon betydelig. For å oppnå dette må anonymiteten gjennomføres slik at etter §130a tredje ledd kun lagrettemedlemmene, dommerne og forsvareren får tilgang til vitnets fulle identitet. For å opprettholde anonymiteten overfor tiltalte, og verden forøvrig, gir §130a andre ledd anvisning på tre metoder for å skjule identiteten.

1.4.1 Tilbakehold av opplysninger

Den mildeste formen, etter andre ledd a) begrenser seg til at man ikke opplyser vitnets navn, deretter gir b) adgang til å tilbakeholde andre opplysninger som kan røpe vitnets identitet. Disse to alternativene medfører ikke vesentlige unntak fra dagens straffeprosess. Saken og vitneførselen vil forløpe som normalt, med det unntak at §130 mer eller mindre faller bort, og at enkelte spørsmål rettet mot vitnet må forbli ubesvart. Tiltalte vil ellers få se og høre vitnet som i en ordinær prosess.

1.4.2 Fysiske og tekniske virkemidler

Disse metodene vil imidlertid ikke alltid være tilstrekkelige til å garantere anonymitet og dermed vitnets sikkerhet. Vitnets utseende og stemme vil kunne være nok til å identifisere ham for tiltalte eller andre som vil dele sin kunnskap med tiltalte. Følgelig må visuell og audibel kontakt med vitnet begrenses, og §130a andre ledd c) hjemler at ”fysiske eller tekniske” tiltak iverksettes for å gjennomføre en slik begrensning. Også §245 første ledd hjemler tiltak som hindrer at tiltalte kan se vitnet. Så også §284. Loven definerer ikke nærmere hva disse tiltakene skal være, men i forarbeidene nevnes tiltak som å sette vitnet bak en skjerm, eller mer fantasifullt, maskere vitnet. Vitnets stemme kan skjules med fordreier, noe som nevnes i Kostovski-saken (16). Forsvarerforeningen var i sitt høringssvar opptatt av at tiltakene i minst mulig grad må begrense rettens

kontakt med vitnet, noe departementet var enig i. (s,41). Følgelig er tiltak som bare har virkning overfor tiltalte mest aktuelle.

1.4.3 Utvisning av tiltalte etter §§245 og 284

Alternativt til slike tiltak gir §§284 og 245 retten hjemmel til å beslutte at tiltalte og andre skal forlate salen når et anonymt vitne forklarer seg under hovedforhandling eller rettsmøte forut for hovedforhandlingen. Andre her vil vel spesielt være tiltaltes venner eller ”heiagjeng” som kan informere tiltalte eller selv aksjonere overfor vitnet. I forbindelse med dette må vel også utestengelse av pressen og lignende være aktuelt. Der tiltalte har vært utvist fra salen, må han selvsagt oppdateres på hva som er fremkommet i hans fravær. Etter §245 andre ledd og §284 tredje ledd, som henviser til §245 annet ledd, skal tiltalte ikke få opplysninger som kan lede til at anonymiteten går tapt. Denne begrensningen må imidlertid selv være undergitt en viss begrensning, som tidligere nevnt vil man ved å begrense tiltaltes kjennskap til selve vitnemålet snart passere grensen for vesentlige betenkeligheter etter §130a andre ledd.

1.4.4 Begrenset offentlighet

Faktisk anonymitet er selvsagt også avhengig av at ikke-parter ikke får kjennskap til vitnes identitet. Derfor er domstolloven §125 endret slik at den etter e) hjemler at dørene lukkes når et anonymt vitne høres. Viderer er dokumentinnsynet etter §28 begrenset slik at det ikke kan gis utskrift av deler av dokumentene som inneholder opplysninger om vitnets identitet.

1.4.5 Kildebeskyttelse

I sammenheng med innførselen av §130a ble det med §234a gitt anledning til å la informanter opptre anonymt i politiavhør under etterforskning etter samme vilkår som for §130a. Samtidig oppstår det en mulighet for politiet til å holde sine informater anonyme under opplesning av politiforklaringer under rettsaken forutsatt at kravene til anonym vitenførsel etter §130a er oppfylt. Politiet har også tidligere hatt en viss adgang til å tie om sine informanter under hovedforhandlingen ettersom fare for represalier har vært godtatt som ”vesentlig velferdstap” etter §123 i Rt. 1992-1691 og 1998-2001. I det siste tilfellet var imidlertid ikke kildenes identitet av vesentlig betydning for saken

ifølge dommeren, og for den første dommen var det snakk om et erstaningsspørsmål og ikke selve skyldfellelsen, så hjemmelen er ikke nødvendigvis overflødig for fremtidige saker der forklaringen er av større betydning for saken.

1.4.6 Anonymitet og dokumentinnsyn

Forsvaret dokumentinnsyn under etterforskning etter §242 samt innsynt under saksforberedelsen og hovedforhandlingen etter §264 må begrenses for at vitnets anonymitet skal kunne ivaretas. §242 andre ledd og §264 fjerde ledd unntar derfor opplysninger som kan avsløre identiteten fra innsyn. Unntaket gjelder også der anonymitet ikke tillates, såfremt påtalemyndigheten ikke fører vitnet under full identitet. For §242 eksisterete det allerede en mulighet for å nekte innsyn av hensyn til tredjemann, men for §264 blir dette en rell endring. Også her er det selvsagt begrenset hvor mye opplysninger som kan tilbakeholdes før det oppstår ”vesentlige betenkeligheter”.

1.5 Virkeområdet

§130a får kun anvendelse innenfor et begrenset område av lovbrudd, motivene bak denne avgrensningen, som forøvrig er et hovedtema i oppgaven, skal vi komme tilbake til senere. Her vil jeg kun prøve å definere virkeområdet der opplistingen av lovbruddene ikke gir en helt tydelig avgrensning. §130a er gitt som en meget positivrettslig regel, ”dette, og intet annet” synes å være mottoet. Det er også holdningen departementet synes å ha i forarbeidene, klart avgrensede linjer og lite rom for utvidende fortolkninger. De fleste av lovbruddene, som drap og voldtekt, er såpass velkjente og selvforklarende at jeg ikke vil kommentere dem nærmere, det vil sjelden bli noe rom for tvil om hva som kan gi grunnlag for en tiltale etter disse bestemmelsene, andre som ikke er så sentrale fortjener en viss forklaring. Den positive angivelsen av de bestemmelser som §130a kan anvendes overfor er videre slik at bruk utenfor det angitte området blir utelukket, lovbrudd som ikke er opplistet kan altså ikke forfølges med anonyme vitner, uansett hvordan det konkrete behovet i en sak vil være.. Ønsket om begrensnig av bruken som kommer til uttrykk i forarbeidene (s,)bidrar også til den oppfatningen. Bruksområdet for §130a er altså rigid, ikke fleksibelt. Regelen er imidlertid ikke mer rigid enn at et vitne som føres anonymt i en sak vil være

anonym også når han forklarer seg om forhold som ikke har befatning med et lovbrudd innenfor anvendelsesområdet (s,112).

1.5.1 Lovbruddene

Straffelovens §132 er en ny bestemmelse som omhandler hindringer av rettsvesenets arbeid. Den etablerer straffeansvar for alle som prøver å hindre rettsvesenets arbeid ved hjelp av vold, trusler etc. Som en regel med mye til felles med §130a når det gjelder formål har den en naturlig plass i §130a. Reglene har omtrent samme formål, nemlig å beskytte aktørene i straffesaker og ivareta et funksjonerende strafferettssystem. §132a har også samme bakgrunn som §130a, begge er drøftet i ot,prp, 40 .

§151 er norsk retts ”kaprerparagraf”, som kommer til anvendelse når noen prøver å ta kontrollen over skip eller fly. Det primære området for denne bestemmelsen er selvsagt terrorhandlinger. Ordlyden ”som forøvrig griper inn i seilasen eller flygningen” innebærer imidlertid at også fulle charterturister kan bli tiltalt etter §151a.

§162 annet og tredje ledd regulerer de grovere narkotikaforbrytelsene. Utelatelsen av første ledd her innebærer at det kun er befatning med visse kvantum som forfølges med anonyme vitner, besittelse av et par brukerdoser heroin er altså ikke nok til å berettige anonym vitneførsel, det må være et visst anstrøk av profesjonalitet over det hele.

Direkte fysiske overgrep mot individer er medtatt som §192 voldtekt og §233 drap, samt legemsbeskadigelse med betydelig skadefølge etter §229 tredje straffealternativ og grov legemsbeskadigelse etter §231. Skillet mellom §229 tredje straffealternativ og øvrige legemsbeskadigelser, om skade er betydelig eller ikke, er definert av §9. . Det er altså nødvendig med en viss grad av vold for å gi grunnlag for anonymitet.

§266 er utpresning. Utpresning foreligger i to litt forskjellige situasjoner. Etter andre ledd er ikke-voldspreget utpresning straffbar. Dette vil si situasjoner der noen sitter inne med kunnskap om et straffbart forhold eller annen sensitiv opplysning hos offeret, og bruker trusselen om avsløring som pressmiddel for å fremkalle den tapsbringende handling hos offeret. §266 første ledd regulerer en litt annen situasjon. Her har ikke

forbryteren noen sensitiv informasjon som pressmiddel, men truer isteden med ”rettstridig adferd”. Denne adferden kan være en eller annen form for vold, eller kanskje skadeverk. Denne formen for utpresning har altså et litt anet, mer aggressivt, preg enn den andre, og vil gjerne innebære en eller annen voldutøvelse. En mer ekstrem form for utpresning oppstår når, gjerne organiserte, kriminelle setter utpresningen i system som ”beskyttelse” der man avkrever legale eller illegale næringsdrivende faste betalinger. Pressmidlet blir da gjerne en kombinasjon av fysisk trussel og det faktum at offeret, enten grunnet egne ”svin på skogen” eller manglende tillit til politiet, ikke har reell anledning til å søke hjelp hos myndighetene.

Grovt ran etter §268 jmf. §267 er de ran som innebærer en betydelig grad av vold, eventuelt bevæpning, og gjelder større summer. De beste eksempler på grove ran i Norge som kan tenkes å kvalifisere til §130a den senere tid er ran av banker og lignende samt pengetransporter. Disse ranene er tildels preget av stor grad av profesjonalitet og planlegging, nok til å kvalifisere til betegnelsen ”organisert kriminalitet”, og gir ofte store utbytter. Et kjennetegn er våpenbruk, noe som gjør virksomheten til en betydelig trussel mot omverdenen. En annen form for ran, som ikke alltid vil kunne betegnes som grovt, er de såkalte barneranene. Der disse kan betegnes som grove vil de være naturlige §130a aspiranter, ettersom mange av sakene, om man skal tro media, har vært preget av store heilagjenger for de tiltalte ireden, trusler og vitner som har fått akutt hukommelsestap og i ett tilfelle også besvimt.

Den siste lovbruddskategorien som er inntatt i §130a er de brudd på alkoholloven som er straffbare etter alkohollovens §10-1 tredje ledd. Dette er de tyngste tilfellene av innførsel, tilvirkning og omsetning sprit. Vi snakker her om storstilet, profesjonell virksomhet, ikke om eget bruk og distribusjon til venner og familie..

Jeg mener at lovbruddene her kan deles i to hovedkategorier. Den ene er de absolutt alvorligste forbrytelsene, overgrepene, med strafferammer opp til maksimumsstraffen og enkeltpersoner som ofre, representert ved drap, voldtekt og kapring. Den andre hovedgruppen er lovbrudd som ikke scorer fullt så høyt på straffeutmålingsskalaen. De er riktignok belagt med relativt høy maksstraff etter norske forhold, med for eksempel 6 år etter alkohollovens §10-1 tredje ledd og 5 år for utpresning, men det ligger et stykke

unna 21 år. Det som kjennetegner denne gruppen av lovbrudd er at de har karakter av å være inntektsskapende virksomhet, gjerne med høy fortjeneste, og gjerne er forbundet med en viss grad av profesjonalitet og/eller organisering hos lovbrøyteren. Man er riktignok ikke nødt til å være en hardkokt profesjonell for å smugle en billast med sprit til landet, eller for å rane en securitastransport, men skal man gjøre det til en karriere og unngå å bli arrestert og dømt over tid, krever det en viss grad av organisering, dyktighet og ressurser. Denne andre gruppen er muligens ikke medtatt bare grunnet sin alvorlighet, men også på grunn av sin karakter av organisert, profesjonell kriminalitet. De mest typiske eksemplene er narkotikaforbrytelsene og bruddene på alkoholloven. Selv om dette på ingen måte er offerløs kriminalitet vil de vanligvis ikke ha som direkte følge at noen blir skadet på liv og lemmer. Det som berettiger deres inklusjon i §130a er de store summene som er involvert, og miljøene som står bak samt den sosiale skadevirkning virksomheten kan få for samfunnet..

2 Motivene bak §130a og dens virkeområde

Hva er så bakgrunnen for etableringen av §130a? Hvorfor har vi i det hele tatt en slik regel, og hva er bakgrunnen for det virkefeltet regelen er gitt?

2.1 Hvorfor anonymitet

2.1.1 Beskyttelsesbehov og praktiske fordeler

Som det sies i innledningen til ot prp. 40 tyder mye på at forbrytere i større grad en tidligere utøver vold eller truer med å utøve vold mot aktører i straffesaker. (s,14)

Formålet for slik vold mot vitner vil, som det står samme sted, være enten å hindre vitnemål og anmeldelse eller å hevne seg for slik anmeldelse/vitneførsel. Jeg mener at det sier seg selv at hvis slike strategier fungerer, og hvis rettsvesenet godtar dem, så vil de etterhvert bety en redusering av rettsystemets effektivitet på enkelte områder.

Grupper og enkeltindivider som har stort voldspotensiale eller bare omgir seg med en viss aura av frykt vil oppnå grader av immunitet mot rettslig forfølgelse som vil være helt uakseptable. Jeg vil tro at dette vil være spesielt aktuelt for grupper som har en

spesiell fremtoning eller rykte for vold, som MC-gjenger, og som bevisst søker å bruke og forsterke dette inntrykket av seg selv for å beskytte seg mot forfølgelse. Uten vitner vil strafferetten bli vanskelig å håndheve, derfor må rettsvesenet ha mottrekk til vold og trusler mot vitner. Rettsvesenet er ikke bare avhengig av at vitner stiller, det må ha også en viss plikt, i det minste moralsk, til å beskytte de som faktisk vitner. Denne beskyttelsen kan ta mange former, fra å la politiet gi praktiske råd om personlig sikkerhet til å utstyre noen med en fiktiv identitet og gjemme dem bort i er dalføre. Jeg mener at anonymitet har praktiske fordeler fremfor ”ordinær” vitnebeskyttelse. Anonymitet er en av de beste sikkerhetsgarantiene noen kan gis, så lenge man ikke kjenner målet sitt er det umulig å aksjonere mot det. Så lenge den opprettholdes vil anonymiteten antaglig være det alternativet som gjør vitnet tryggest, både rent fysisk og opplevd. Man kan jo se av medias dekning av kvinner som flykter fra sin mann eller øvrige familie hvor vanskelig det er å gjemme seg i et lite land. Politibeskyttelse kan av praktiske grunner bare strekkes til et visst punkt, og den varer uansett ikke evig. Anonymitet er lite ressurskrevende. Politivakt og lignende tiltak er ikke billig, og er tiltak som vil oppta allerede strekte ressurser. For ikke å snakke om det arbeidet som kreves for å etablere en fiktiv identitet. Anonymitet derimot, kan sikres ved en begrenset mengde merarbeid hos statsadvokaten og retten. Anonymitet griper i liten grad inn i vitnets vanlige livsutfoldelse. Man trenger ikke flytte fra nærmiljøet eller skifte jobb, og man trenger ikke bo midlertidig i fengsel.

2.2 Hvorfor ikke anonymitet

2.2.1 Prinsippstridig?

Det viktigste ankepunktet mot anonyme vitner er selvsagt måten ordningen kolliderer med et viktig prinsipp i vår straffeprosess. Retten til kontradiksjon, retten til å imøtegå og forsvare seg mot de påstander som blir reist mot en i retten er vel ansett som det kanskje mest sentrale av våre prinsipper, og umiddelbart later ikke det til å være særlig godt forenlig med å bli nektet å vite hvem som vitner mot en. Samtidig får selve uttrykket ”anonyme vitner” mange som er opptatt av tiltaltes stilling i prosessen umiddelbart til å se rødt, man ser for seg en slags Kafkask prosess og unnlater å se nærmere på hva anonymiteten faktisk innebærer. Det er forståelig, selve termen ”anonyme vitner” høres drøy ut, det er noe som man vel tradisjonelt har betraktet som

lite fornelig med prinippet om kontradiksjon og likeverdige eller bedre partsrettigheter for tiltalte i forhold til anklageren. Det er imidlertid ikke sikkert at anonyme vitner alltid vil innebære en sterk begrensning av tiltaltes adgang til å forsvare seg.

2.2.2 Kontradiksjon og anonymitet

Retten til kontradiksjon er tiltaltes rett til å få kjennskap til og imøtegå alle de påstander og bevis som rettes mot ham i forbindelse med en straffesak. Retten til kontradiksjon, til å forsvare seg, er et av de grunnleggende prinsipper i vestlig strafferett. I norsk rett ivaretas denne retten gjennom regler som gir tiltalte rett til å få vite hva som skjer i retten, hvilke bevis som føres mot ham, adgang til dokumentinnsyn og gjennom regler som lar ham føre motbevis og gi tilsvarende svar. Vi vil nå se på i hvilken grad anonym vitneførsel etter §130a virkelig vil begrense tiltaltes (forsvarets) adgang til kontradiksjon.

2.2.3 Reglene som gir rett til kunnskap

Tiltaltes rett til kunnskap består av retten til dokumentinnsyn på den ene siden og retten til å være tilstede under rettsmøter og ved hovedforhandling på den annen side. Dette er rettigheter som begrenses ved anonym vitneførsel. Når det gjelder omfanget av begrensningen henviser jeg til punktene 1.4.1-1.4.6

2.2.4 Et vitnebevis verdi er todelt

Et vitnebevis, og skriftlig opplesning av en vitneforklaring, kan sies å ha en verdi om består av to faktorer. Den ene er bevisets innhold, den andre er troverdigheten.

Troverdigheten vil avhenge av vitnets troverdighet. Den kan igjen sies å bestå av to deler. Tilliten til vitnets fysiske observasjonsevne, hukommelse og edruelighet på den ene siden, og tilliten til vitnets grad av ærlighet og objektivitet på den andre. Som vi har sett i 1.4 vil tiltaltes kunnskap om vitneførselens innhold være stort sett uendret i forhold til i en prosess uten anonym vitneførsel. Følgelig beholdes full rett til kontradiksjon i forhold til vitnebevisets innhold. Troverdigheten skal vi se på nå.

2.2.5 Vitner tiltalte ikke kjenner

Hvis tiltaltes manglende kunnskap om vitnets identitet skal ha noen betydning for den praktiske muligheten til å angripe vitnets troverdighet må tiltalte ha kunnskaper av betydning for denne troverdigheten som forsvareren og retten forøvrig ikke er i besittelse av. Dette forutsetter at det foreligger en personlig relasjon mellom tiltalte og vitnet. Følgelig vil tiltaltes manglende kunnskap om vitnets identitet være uten betydning for forswarets kontradiksjonsadgang der slik relasjon ikke foreligger. Således må kontradiksjonsadgangen anses som uforandret overfor ekte tilfældighetsvitner og de fleste spanere.

2.2.6 Vitner tiltalte kjenner

Der en slik relasjon foreligger og tiltalte har relevant kjennskap til vitnet som han ikke får delt med retten vil betydningen av dette avhenge av rettens evne til selv å avdekke denne informasjonen. Denne evne vil i sin tur variere etter hva denne kunnskapen er. Når det gjelder ting som er egnet til å svekke tilliten til vitnets observasjonsevne og lignende må det antas at en noenlunde kompetent forsvarer og våken rett er i stand til å vurdere kvaliteten av vitnets observasjoner og avdekke forhold som resier alvorlig tvil om disse, så som at vitnet er halvblind, lider av hallusinasjoner eller lignende. Tiltaltes kunnskap om vitnet skal være ganske spesiell og inngående for at retten ikke skal kunne avdekke den selv. En må uansett huske at det er retten, og ikke tiltalte, som skal vurdere et vitnes troverdighet. Når det gjelder tilliten til vitnets objektivitet og motivasjon for å gi en bestemt vitneforklaring er det nok her av større betydning om tiltalte kjenner vitnets identitet. Dette fordi tiltalte må antas å være den nærmeste til å kjenne eventuelle antipatier vitnet måtte ha til ham og gjøre retten oppmerksom på disse. Hvilken mulighet forsvareren og dommeren har til å avdekke en utenforliggende motivasjon vil variere etter arten av denne motivasjonen. Der den har sitt utspring i at vitnet har en eller annen kriminell bakgrunn, slik at han vitner enten for å skade tiltalte av yrkesmessige grunner eller for å oppnå en fordel hos politiet, bør retten være kjent med denne bakgrunnen og således være oppmerksom på de troverdighetsproblemer den kan skape. Verre blir det når motivasjonen er av en personlig art, kanskje fra lang tid tilbake, og ikke uten videre er tydelig for omverdenen. Her kan det selvsagt være et reelt problem. Et slik problem kan imidlertid ikke være videre praktisk, hvor ofte vil et tilsynelatende tilfeldig vitne egentlig være tiltaltes gamle nemesis fra barneskolen? Et vitne som

foregir å ha kun tilfeldig tilknytning til saken vil muligens føres med den mildeste grad av anonymisering, §130a andre ledd a) der navn ikke opplyses, men vitnet ellers er fullt tilgjengelig for tiltalte. Da vil eventuelle ”falske” tilfeldighetsvitner kunne avsløres. Dessuten, som det står i proposisjonen(s,30), vitner som forklarer seg uten bakgrunn i virkeligheten kan fort avsløres i løpet av en rettsak. Man må forøvrig regne med at en del av rettens vurderingsgrunnlag ved beslutning av anonymitet er en kartlegging av vitnets tilknytning til tiltalte, slik at en eventuell tilknytning skal være ganske obskur før den går upåaktet hen.

2.2.7 Reglene om rett til å ta til motmæle

Under hovedforhandlingen har tiltalte(forsvaret) rett til å uttale seg etter hver enkelt vitneforklaring og skriftlig bevisopplesning. Denne retten er ikke på noen måte begrenset gjennom reglene om anonymitet. Retten til å føre bevis om vitnersandel og troverdighet er regulert i §134, og §130a har ikke medført noen endring i denne bestemmelsen. Forsvareren har også full adgang til å utspørre vitnet. Så lenge heller ikke kunnskapen om bevisene er svekket vesentlig, som ovenfor har sett at den ikke er, vil forsvarers muligheter til å ta til motmæle mot vitnebevis ikke være vesentlig redusert i forhold til en prosess der vitnet stiller under full identitet.

2.2.8 Nærmere om forholdet til §134

Når det gjelder adgangen til å føre bevis om vitnersandel og troverdighet er det viktig å huske at denne uansett vil være begrenset etter rettens skjønn, medmindre den gjelder troverdighetsspørsmål som er spesielle for saken, og ikke bare omhandler vitnets generelle troverdighet.

2.2.8.1 Verdien av kunnskap om vitnet på tiltaltes hånd

Når man bekymrer seg for tiltaltes adgang til å bestride vitnets troverdighet ut fra en generell kunnskap til vitnets person bekymrer man seg altså for en adgang som tiltalte(forsvaret) slettes ikke alltid vil ha. Adgang til å bestride vitnets troverdighet spesielt for den aktuelle sak vil man alltid ha, så her er det snakk om et reelt tap hvis adgangen reduseres. Man skal imidlertid her også huske at tiltalte alltid vil måtte føre noe bevis for at et vitne faktisk har en utenforliggende motivasjon for sitt vitneprov hvis

han vil skape berettiget tvil om vitnets troverdighet. Hvis han skal svekke vitnets troverdighet vesentlig vil det altså ikke være nok å si: ”denne mannen er ute etter å ta meg.”, han må underbygge dette, noe han ikke alltid vil kunne gjøre. Det er ikke uten videre en enkel sak å sannsynliggjøre at vitnet i denne saken er styrt av utenforliggende motiver, det kan være vanskelig nok å påvise at slike motiver kan eksistere. En situasjon som er nevnt i proposisjonen(s,30) er der en spaner har motiv for å lyve i retten pga, personlige antipatier eller sympatier som har oppstått under spaningen. Her er det vel tvilsomt hvilken effekt på vitnets troverdighet det vil få at tiltalte omtaler at et slikt personlig forhold skulle foreligge, han vil ha et troverdighetsproblem overfor politimannen uansett. Slik sett er ikke nødvendigvis denne kunnskapen på tiltaltes hånd av større praktisk verdi for forsvaret, utover at det å få stilt spørsmålet ”har vitnet sine egne grunner” kan ha en egenverdi for å begrense vitnets troverdighet.. Imidlertid vil forsvarer gjerne prøve å nedvurdere vitnets troverdighet på egen hånd, uavhengig av tiltaltes kunnskap. Det å så en viss tvil om vitnets hensikter er på sin side ingen uoverkommelig opgave for forsvarer når vitnet er del av samme kriminelle miljø som tiltalte. Slik miljøtilknytning vil være lettest påviselig for tiltalte. Forsvarer kan imidlertid selv utrette endel her, bla, ved å føre bevis for vitnets tidligere befatning med rettsvesenet(adgang etter §134). Man bør også forvente at det er åpenhet fra påtalemyndighetens side rundt slik tilknytning. Dommeren(e) vil også antagelig få kjennskap til den under vurderingen av om anonymitet skal tillates. Således kan en viss tvil om vitnets troverdighet oppstå uavhengig av tiltaltes kunnskap om vitnets identitet.

Hvis man antar at anonymitet vanligvis vil bli brukt mot personer med en lengre historie i rettsvesenet vil disse uansett ofte ha faste advokater som etterhvert har en viss oversikt over sine klienters liv og levnet og vil kunne avdekke endel tvilsomme vitner selv. Der tiltalte mener å ha spesiell grunn til å frykte at han utsettes for et anonymt vitnemål der vitnet har sine egne grunner til å vitne må man tro at han også har en mening om hvem dette vitnet kan være. Det er da ingen umulighet at tiltalte selv tar dette opp i retten i forbindelse med den rett han har til å uttale seg ved hvert vitneprov, og navngir personer han frykter skal vitne anonymt mot ham og som han mener har et utenforliggende motiv. . Praktisk sett vil dette selvsagt kunne bli uheldig for forsvareren, som kan mistenkes for å ha røpet vitnets identitet. En slik strategi fra orsvaret kan også komme i konflikt med forbudet mot bevisførsel om et anonymt vitnes identitet §292.

2.2.9 Forholdet til "vesentlige betenkeligheter for forsvaret" etter §130a

Anonym vitneførsel må ikke medføre vesentlige betenkeligheter for forsvaret etter §130a andre ledd. Følgelig vil den mest praktiske formen for anonym vitneførsel være at det er tilfældighetsvitner og politivitner, altså uten tilknytning til tiltalte, som føres anonymt(prop s, 114-115) Dette reduserer muligheten for at tiltalte skal havne i en situasjon der han står overfor et vitne som kjenner ham er ute etter å "ta ham" gjennom å lyve i retten

Videre har hensynet til vesentlige betenkligheter for forsvaret, sett i lys av EMD-doktrine den effekt at det alltid må være andre beviser i saken og anonyme vitneprov kun vil utgjøre en mindre del av det totale bevisvolum. Dette betyr at vitneprov som er rene falsum vil kunne avdekkes når de ikke stemmer med de faktiske forhold som bevisene forøvrig viser (prop s, 114,30) og det betyr at en falsk forklaring under anonymitet alene ikke vil få tiltalte dømt.

2.2.10 Vil anonymiteten bidra til å begrense vitners ansvarlighet?

Enkelte av høringsinstansene(s,28) bemerket at anonyme vitner ikke vil stå ansvarlig for sine forklaringer på samme måte som andre vitner Når det gjelder straffeansvaret kan ikke dette være riktig. §130a innebærer ikke noen strafferettslig anonymitet for vitnet, så straff for falsk forklaring kan fortsatt bli aktuelt. Ettersom det må forligge flere bevis enn det anonyme vitneprovet vil det også være et visst grunnlag for å avdekke vitneprov som er ren løgn. Forhåpentligvis vil påtalemyndigheten være spesielt oppmerksomme på misbrukstilfeller og forføge dem. Når det gjelder ansvar overfor tiltalte er det jo et hovedpoeng at det skal bortfalle ettersom det ikke bare vil bestå av vanlig primærkontroll som sosial fordømmelse, men også av en fysisk fare for vitnet. .

2.2.11 Medfører anonymitet en trussel mot rettsikkerheten?

I svarene til høringsbrevet som ligger forut for ot, prp 40 er det mange som uttrykker skepsis til lovforslaget fordi de mener det vil innebære en svekkelse av rettsikkerheten.

Mange av dem som roper opp om rettsikkerhet som et motargument til anonym vitneførsel later imidlertid til å glemme at rettsikkerhet ikke bare er et spørsmål om å unngå å bli uskyldig dømt. Rettsikkerhet innebærer også at man har en faktisk adgang til å henvende seg til rettsvesenet for hjelp, og at rettsvesenet er istand til å yte slik hjelp (Robberstad 1999 s,358-364), skal man ha en slik reell adgang må man kunne være rimelig sikker på å ikke bli utsatt for represalier enten man havner i retten som fornærmet part eller som et utenforstående vitne. Jeg tror neppe man kan godta at dette aspektet av rettsikkerheten faller bort på bekostning av tiltaltes rettsikkerhet. Den foregående behandling av kontradiksjonsadgangen overfor et anonymt vitneprov viser forhåpentligvis at tiltaltes stilling i prosessen uansett ikke blir vesentlig svekket av at et vitne føres anonymt. Det som da gjenstår av argumentasjon for at anonymitet svekker rettsikkerheten er reduksjonen av offentlig innsyn i saken som NRK påpeker i forarbeidene (s,29). Slik innsynsbegrensning overfor offentligheten er det imidlertid også adgang til idag gjennom at retten etter dmstl. §126 kan føre saken bak lukkede dører. Det er heller ingenting i veien for at publikum får kjennskap til selve vitnemålene samtidig som vitners identitet, bilde og lignende holdes unna media.

2.2.12 Anonymitet som forhåndsdomning

En annen betenkelighet ved anonymitet som er omtalt i forarbeidene (s,30) og som ikke har noen forbindelse med tiltaltes adgang til kontradiksjon er at en kjennelse om å tiltale anonymitet kan bidra til at tiltalte forhåndsdommes. En slik frykt kan nok ha noe for seg, særlig i voldssaker eller andre saker med et visst element av vold, ettersom tillatelse av anonymitet jo indikerer at retten har vurdert tiltalte eller folk rundt ham som potensielle voldsforbrytere. Faren etter §130a første ledd a) må jo antas å komme fra den tiltalte eller hans miljø. Særlig er det vel legdommerene, som ikke har vært med på å fatte kjennelsen om anonymitet, som kan få et lite fordelaktig inntrykk av tiltalte. Legdommere kan nok påvirkes av det faktum at vitner føres anonymt til å se tiltalte i et grellere lys enn ellers, på den annen side er det mulig at mange overhodet ikke vil reflektere over at vitner føres anonymt slik at det ikke blir noe problem. Risikoen for at fagdommeren skal la anonymiteten komme til tiltaltes ugunst vil variere etter som han selv har avsagt kjennelsen eller ikke. Der han selv har avsagt den kan selvsagt en tillatelse av anonymitet oppfattes som om han har gjort seg opp en mening om tiltalte

som han vil holde på. Verre blir det kanskje der dommeren får kjennelsen presentert fiks ferdig og tar den til inntekt for sin vurdering av tiltalte, og dermed begrenser sin egen selvstendige vurdering. Departementet mener i proposisjonen(s, 30) at det er liten grunn til å bekymre seg for en slik effekt av anonymitet. Det er nok en korrekt oppfatning. Så lenge de involverte er klar over problemstillingen, og er bevisste på ikke å la anonymitetsvurderingen virke inn på deres vurdering av skyldsspørsmålet på en uheldig måte. På den annen side er det ikke utenkelig at den behandling retten gjør av anonymitetsspørsmålet kan føre til at saken blir bedre opplyst enn den normalt ville blitt ettersom tiltaltes miljø og bakgrunn kanskje vil bli grundigere vurdert enn i saker der anonymitet ikke er aktuelt.

2.2.12.1 Anonymitet og forholdet forsvarer-klient

Bruk av §130a vil, medmindre forsvarer reservere seg, medføre at forsvarer får informasjon som han ikke har anledning til å dele med klienten. Dette vil selvsagt kunne bli en belastning på forsvarer-klient forholdet. Dette er et viktig argument mot anonymitet. Jeg vil imidlertid tro at verdien av å få bedre mulighet til å oppklare straffesaker og den økte tryggheten for vitnene utveier denne ulempen.

2.2.13 Faren for at det skal "gå inflasjon" i anonymitet

Flere av høringsinstansene uttrykker en bekymring for at det skal finne sted en utvikling der vitner som kjenner til §130a vil kreve anonymitet og ikke være villige til å vitne uten, selv om vilkårene for anonymitet ikke er tilstede(s,30). Man ser for seg at vitner melder seg og unnlater å oppgi sitt navn medmindre de garanteres anonymitet, en garanti de selvfølgelig ikke kan få, og deretter bryter kontakten med politiet. Jeg tror imidlertid at de vitner som ikke vil opptre uten anonymitet aldri ville ha tatt kontakt med politiet dersom de overhodet ikke hadde adgang til å vitne anonymt. De som kontaktet politiet før ordningen med anonymitet ble innført kunne jo ikke ha noen forhåpning om å få skjult sin identitet, med innføringen av §130a kan man iallfall oppnå flere kontakter med vitner som i utgangspunktet ønsker anonymitet, vitner som ellers ikke ville tatt kontakt med politiet og dermed forblitt ukjente. Disse kan man nå kanskje overtale til å vitne under full identitet..

3 Motivene for anvendelsesområdet

3.1

Hvorfor er så §130a gitt et konkret anvendelsesområde?

3.1.1 Generelt begrensningsønske

Det første man kan ta for seg når det gjelder anvendelsesområdet her, er at det i det hele tatt foreligger et såpass konkret avgrenset anvendelsesområde. Isteden for å sette en grense ved en viss grad av alvorlighet, hvem som er involvert i lovbruddene, feks slik at man tillater anonymitet når grupper som er kjent for vold og trusler er involvert, eller ikke å ha noe bestemt anvendelsesområde og bare konkret vurdere trusselbildet for vitnet i hver enkelt sak, har man gitt en helt klar begrensning av når §130a kan brukes. Grunnen til at man fra departementet valgte denne metoden var slik jeg forstår forarbeidene, et ønske om ”ikke å gå for langt” når man forverret tiltaltes stilling i prosessen. Om man oppriktig mente at man reduserte tiltaltes rettsikkerhet, eller bare prøvde å imøtegå kritikk man visste ville komme og gjøre forslaget mer spiselig, skal jeg ikke spekulere i. Uttalelsen om at rettsikkerheten faktisk vil bli styrket av ordningen (s, 30) faller vel imidlertid ikke helt godt sammen med den begrensningsviljen som legges for dagen vidrer i proposisjonen. Det jeg imidlertid vil påstå ut fra den foregående vurdering er at en så streng avgrensning ikke var nødvendig. Ordningen medfører ikke så store negative konsekvenser for forsvaret at det var påkrevet å begrense den i den grad som ble gjort. Hvor hensiktsmessig begrensningen var skal vi se på senere i oppgaven. En annen ting er selvsagt at man ved å begrense bruken av §130a til bestemte lovbrudd med rettsikkerhetshensyn som begrunnelse kan oppfattes som å ha signalisert at ikke alle tiltalte har krav på de samme rettsikkerhetsgarantier. Da kan det også virke underlig at en som er tiltalt for et meget alvorlig lovbrudd skal ha en dårligere posisjon i prosessen enn en som forsvarer seg mot en mindre alvorlig anklage. Det later til at det begrensede anvendelsesområdet var et viktig poeng for departementet. Man utelot flere lovbrudd som man nok selv kunne ha et ønske om å ta med(s, 36) og som flere høringsinstanser foreslo medtatt. Denne utelatelsen ble begrunnet med at man ikke ville

gå for langt. I Europarådsrekommendasjonen om anonyme vitner uttales det at anonym vitneførsel er et eksepsjonelt tiltak, som man skal begrense bruken av. Dette er sannsynligvis en medvirkende årsak til at man i Norge har utarbeidet regelen slik at den kun kan brukes i forhold til bestemte lovbrudd. Det er imidlertid intet i rekommendasjonen som tilsier at anonymiteten skal gis et virkeområde begrenset etter konkrete lovbrudd, det sies kun at anonymiteten må være av betydning for å fremme saken. Det er for såvidt naturlig at det er viktigere å forfølge grove lovbrudd enn mindre grove, og at man da kan ta sterkere virkemidler i bruk for å forfølge de groveste. Strl, §132 har imidlertid samme formål som §130a, å sikre tilgangen på vitner og deres sikkerhet. Straffebestemmelsen har imidlertid ingen begrensning av sitt anvendelsesområde, hvilket skulle tilsi at trusler og angrep mot vitner er uakseptable uansett hvilket lovbrudd som ligger bak. Dette er igjen en indikasjon på at det er det man oppfatter som rettsikkerhetsmessige betenkeligheter som er hovedgrunnen til at man valgte et begrenset anvendelsesområde for §130a.

Man kan også spørre seg hvor meningsfylt det er å ha et fastsatt anvendelsesområde når dette primært er resultat av en vurdering tilsvarende den domstolen må gjøre ved hver enkelt sak med anonymitet. Som vi skal se er anvendelsesområdet tildels resultat av vurderinger rundt nødvendighet av å forfølge lovbruddene, og behovet for anonymitet i saker om lovbruddene generelt. Slike vurderinger vil uansett måtte gjøres i hvert enkelt tilfelle (strengt nødvendig, fare for liv, helse eller frihet) og da fortøner det seg for meg som overflødig at lovgiver har vurdert dette generelt for hvert lovbrudd.

3.2 Andre motiv bak anvendelsesområdet

3.2.1 Hva som kan utledes av valget av virkeområde

Som allerede nevnt kan anvendelsesområdet grovt deles inn i to hovedgrupper av lovbrudd. De grove overgrepene mot personlig integritet på den ene siden, og lovbrudd som gir muligheter for stor inntjening og ofte forbindes med organisert kriminalitet på den andre siden. Noen av de inntatte lovbruddene kan også karakteriseres som begge deler, grovt ran er både et overgrep mot individet, og en aktivitet som i noen tilfeller gir profesjonelle organiserte kriminelle mulighet til store gevinster. Dette tyder etter min mening på at det ligger tre litt forskjellige kriterier til grunn for utvalget av

anvendelsesområde. Disse kriteriene kan grovt beskrives som ”alvorlighetskriteriet”, ”organisert kriminalitet” kriteriet og ”trusselbildekriteriet”.

Alvorlighet som kriterium fremtrer ved at virkeområdet er dominert av bestemmelser med strafferammer inntil 15 år, drap, kapring grov narkotikaforbrytelse osv.,. Alvorlighetskriteriet understrekes ved at heleri kun er inntatt der det kan defineres som grovt, pga at midlene stammer fra grovt ran, eller der heleriet gjelder narkotikamidler. Heleri av midler fra spritsmugling etc, er altså ikke medtatt. Hvis dette var et bevisst valg har man unlatt å ta med et praktisk viktig område, som antagelig ville ha vært til betydelig hjelp i forfølgelsen av spritsmuglere, grunnet lav(3år) strafferamme. De laveste strafferammene er 5 år for utpresning og 6 år for brudd på alkoholloven. Sett sammen med at heleri etter brudd på alkoholloven ble utelatt mener jeg dette tyder på at det er lagt opp til en minimumsstrafferamme et sted rundt fem år. Dette er også minimumsstrafferammen for endel ekstraordinære etterforskningsmidler, og det har formodningen mot seg at anonymitet, som antas å begrense tiltaltes prosestillings, skal være tilgjengelig ved lavere alvorlighet enn f.eks elektronisk sporing som ikke innebærer slik begrensning. Samtidig tyder det faktum at flere lovbrudd med svært høy strafferamme, spesielt §148, ble utelatt på at alvorlighet alene ikke er tilstrekkelig til å berettigede inklusjon.

Organisert kriminalitet kriteriet fremgår av at samtlige lovbrudd, med unntak av voldtekt, er praktiske i en kontekst av organisert kriminalitet. Videre er det, som nevnt ovenfor om virkeområdet, en viss omvendt proporsjonalitet mellom grad av alvorlighet og grad av organisering. De lovbruddene som har lavere strafferamme vil noe oftere kunne betraktes som organisert kriminalitet, noe som tyder på at organisering gjør opp for manglende alvorlighet. Dette gjelder ikke narkotikaforbrytelsene, de er under de straffealternativer det er snakk om både å anse som alvorlige lovbrudd og som organisert virksomhet. For de lovbruddene som har karakter av organisert kriminalitet kan man også si at alvorlighet og grad av organisering i det enkelte tilfelle vil være sammenfallende. Jo større kvanta kontrabande man har smuglet inn over tid, eller jo flere forretninger man har ”beskyttet”, jo høyere blir alvorlighetsgraden. Samtidig vil en stor og velfungerende virksomhet være indikasjoner på organisering.

Trusselbilde som kriterium er noe vanskeligere å utlede av anvendelsesområdet. Imidlertid er flertallet av de medtatte lovbruddene av en delvis implisitt voldelig karakter. Deres utførelse krever en viss voldsbruk. De to som ikke er det, alkohol- og narkotikalovbruddene, er ifølge forarbeidene (prp s, 38) (inst, s,6) forbundet med voldelige miljøer. Utpresning med trussel om en eller annen form for avsløring er forøvrig heller ikke en voldelig forbrytelse, men jeg antar at utpresning etter §266 er medtatt primært for å ramme første ledd-tilfellene, som er voldsomme.

3.2.2 Hva som kan utledes av forarbeidene

Ved anvisningen av virkeområdet uttales det først at behovet for å føre anonyme vitner først og fremst vil være tilstede mot organiserte kriminelle miljøer, og at slike miljøer i særlig grad benytter seg av vold/trusler mot vitner(s,35). Dette kan ha to betydninger. Det mest opplagte er at virkeområdet er et resultat av en risikovurdering. Det understrekes forøvrigt ved at man viser til at voldstruslen mot vitner er størst når det er tale om voldsforbrytelser eller organiserte kriminelle miljøer. Behovet må imidlertid også antas å ha sammenheng med ”strengt nødvendig” kriteriet etter §130a, som igjen har sammenheng med proporsjonalitetskravet oppstilt i EMDs praksis. Sammenhengen fremgår også av at man refererer til betingelsen ”strengt nødvendig” forut for oppregningen av lovbruddene. Virkeområdet er ut fra dette også resultat av at visse lovbrudd er viktigere å bekjempe enn andre. Hva som gjør visse lovbrudd viktigere enn andre fremgår ikke klart av forarbeidene, men det at man skal ”se hen til hvilken kriminalitet som blir begått i bestemte former” tyder vel på at man har spesiell interesse av å forfølge organisert kriminalitet.

I forarbeidene oppsummeres de lovbrudd som er aktuelle for virkeområdet (s, 35-36) sammen med en overfladisk vurdering av trusselbildet for enkelte av de oppsummerte lovbruddene. Ut fra dette virker det som om trusselbilde for vitnene var avgjørende for valg av virkeområde. Det kan imidlertid ikke være tilfelle all den tid man ønsket å utelate spritsmugling, som antagelig har sammenlignbar trusselsituasjon med narkotikaforbrytelsene. Samtidig er trusselvurderingene såpass lettvinne at de neppe kan ha vært avgjørende. Oppsummeringen inneholder også en kort vurdering av muligheten for at det skal finnes tilfældighetsvitner til lovbruddene. Praktisk anvendelighet må altså ha vært et tema. Anvendeligheten kan imidlertid heller ikke ha vært avgjørende,

ettersom narkotikaforbrytelsene, som man vurderer som lite aktuelle for tilfældighetsvitner, og antaglig da vanskelig å få gjennomført anonymitet ved, er medtatt.

Sammenfatningsvis later anvendelsesområdet ut fra forarbeidene til å være motivert ut fra beskyttelsesbehov(trusselbilde), forfølgelsesbehov(alvorlighet/organisering) og i en viss grad vurderinger av hvor praktisk gjennomførbart anonymitet vil være på området.

3.2.2.1 Spesiell viktighet av å bekjempe organisert kriminalitet?

I den grad anvendelsesområdet er resultat av at noen lovbrudd er viktigere å bekjempe enn andre, hvordan forsvarer lovbruddene med karakter av organisert kriminalitet sin plass sammen med lovbrudd med høyere alvorlighet?

Det som i kriminologisk litteratur er antatt å skille organisert kriminalitet fra øvrige lovbrudd, og gjøre den mer alvorlig, eller alvorlig på en annen måte, er som følger: Når en organisert kriminell virksomhet får pågå over tid vil det oppsamle seg betydelige verdier hos de involverte. Disse verdiene vil ofte reinvesteres I virksomheten eller annen legal eller illegal næring. Det foreligger altså et vekstpotensiale. Med vekst følger økt inntjening og etterhvert også innflytelse I samfunnet. En organisasjon som har en høy grad av kontroll over et illegalt marked og samtidig er representert I det legale næringsliv vil, gjennom økonomisk tyngde, voldspotensiale og korrupsjon, rett og slett kunne bli mektig. Samtidig vil vold og trusler og/eller korrupsjon gjøre organisasjonen lite sårbar for myndighetene. Etterhvert vil slike organisasjoner kunne oppnå en stilling som gjør dem til en større trussel for rettssaten enn det en ordning med anonym vitneførsel utgjør. I den grad §130a og dens anvendelsesområde er motivert av et ønske om å bekjempe organisert kriminalitet, må det antas at hensynet til slike skadevirkninger ligger bak.

3.2.3 Verdien av §130a som et middel til å bekjempe organisert kriminalitet med det angitte anvendelsesområde

Dersom man faktisk har ment §130a som et våpen mot organisert kriminalitet, er det da hensiktsmessig å begrense anvendelsesområdet slik man har gjort det? Jeg tror man kan

si at organisert kriminalitet har bi- og hovedaktiviteter. Hovedaktivitetene er de handlinger som miljøene har som sin næringsvirksomhet, det de faktisk tjener penger på og grunnlaget/motivasjonen for deres eksistens. Biaktivitetene er sideordnede handlinger som bidrar til å gjøre hovedaktiviteten mulig, gjennom å regulere forholdet mellom kjøpere og selgere på et marked som ikke har formelle reguleringsmekanismer og å beskytte virksomheten mot konkurrenter og offentlig forfølgelse. Hvis man legger opp til at anonymitet primært skal brukes til å forfølge voldshandlinger, trusler og desslike sikter man seg inn på biaktivitetene. Dette er handlinger som er av mindre betydning for de organiserte kriminelle enn hovedaktivitetene, og viktigere, det er lovbrudd som begås i atskillig mindre volum. Etter min oppfatning vil det være atskillig mer lønnsomt å sikte seg inn på den aktivitet som faktisk genererer inntekt for kriminelle nettverk. Både fordi dette er aktiviteter som utgjør den primære motivasjonen for å i det hele tatt være del av et kriminelt nettverk, og fordi handlinger som forekommer oftere er lettere å slå ned på. Slik anvendelsesområdet for §130a er idag har man fokus både på voldshandlinger utført av kriminelle grupper, og på de ”næringsvirksomheter” slike grupper er involvert i. Man har imidlertid kun medtatt deler av det aktivitetsspekter som gir inntekter til organiserte kriminelle. Ettersom illegale markeder og kriminelle miljøer i Norge naturlig nok er få og små vil en viss grad av multikriminalitet, altså engasjement i flere virksomheter med varierende grad av tilknytning til hverandre, være normen snarere enn unntaket for profesjonelle kriminelle med Norge som virkeområde. Dette betyr at en regel som kun rammer enkelte deler av virksomhetsspekteret for organiserte kriminelle vil være ufullstendig, og vil ha begrenset verdi som våpen overfor kriminelle grupper.

3.2.4 Anvendelsesområde for lignende bestemmelser

.Endel andre bestemmelser i straffeloven og straffeprosessloven har lignende funksjoner som §130a. De gir enten regler om straff for den som prøver å hindre rettens virke gjennom vold eller trusler som strfl, §132a, eller de gir adgang til spesielle former for bevisanskaffelse som gjennom telefonavlytting og lignende, eller er hjemmel for å nekte tiltalt og forsvaret dokumentinsyn i opplysninger som påtalemyndigheten ikke ønsker brukt som bevis i saken. Straffeloven §132a er interessant fordi formålet er så å si identisk med §130a, man vil beskytte rettens aktører fra vold/trusler fra tiltalte eller

hans miljø. Her er det imidlertid ingen begrensning med hensyn til hvilke lovbrudd som må ligge bak tiltalen. For reglene om særskilte etterforskningsmidler i straffeprosessloven §§216a, 216b, 216c og §§202a, 202b og 202c. er adgangen til å benytte slike midler ikke begrenset av spesielle lovbrudd, men av strafferammen for de aktuelle lovbrudd det er tale om. Det er imidlertid slik at man kan gå bort fra straffekravet for visse lovbrudd, hovedsaklig §162 i straffeloven. Disse reglene ligner §130a i den forstand at det er snakk om et ekstraordinært og i utgangspunktet omstridt virkemiddel overfor særlig kvalifisert kriminalitet. Det er også tiltak som ensidig vil være til skade for tiltalte, selv om de ikke direkte vil svekke hans stilling i prosessen. Man vil da tro at vurderingstema for anvendelsesområdet skulle sammenfalle med §130a. Også ny §242a som ennå ikke er ikraft, men som er vedtatt i oddelstingsbeslutning 77 2003 har en slik begrensning av sitt anvendelsesområde. Bestemmelsen hjemler at man kan nekte dokumentinnsyn for tiltalte og forsvarer i opplysninger som påtalemyndigheten ikke ønsker å føre som bevis. Motivasjonen er mye den samme som for anonymitet etter §130a, man vil skjerme personer fra represalier og bevare politiets hemmeligheter i alminnelighet. Når slik nekting av dokumentinnsyn fratar forsvaret tilgang til opplysninger som kunne ha vært til hjelp for forsvaret har den mye av de samme betenkeligheter for forsvaret som anonymitet etter §130a. Man kan spørre seg hvor naturlig det er at §130a skal ha et anvendelsesområde som er angitt så annerledes og mindre fleksibelt som for disse andre bestemmelsene.. På den annen side kan selvsagt valget av et virkeområde som i mindre grad enn for de andre reglene være resultat av at man har vurdert isolert alvorlighet som mindre viktig og heller vektlagt trusselbilde, og organisering.

4 Hva er menneskesmugling og menneskehandel

4.1 menneskesmugling

4.1.1

Menneskesmugling er etter ul, §47 tredje ledd å hjelpe utlendinger ulovlig inn i riket med vinningsformål og innenfor rammene av en organisert virksomhet .

Selve grensepasseringen kan oppnås på flere måter, alt fra å utstyre noen med falske papirer og la dem greie seg selv, via å guide dem til fots over grensa i mindre grupper i ly av natten til å smugle flere individer gjemt i spesialkonstruerte lastebiler eller busser. Slike mer dramatiske meoder er lite aktuelle overfor Norge Kun ved første grensepassering inn til Schengenområdet vil slike passeringsmåter være særlig praktiske. Det er selve frakten som utgjør menneskesmugling i vår forstand. Eventuell utnyttelse av de transporterte kommer under rubrikken trafficking. En faktor som kan gjøre menneskesmugling mindre interessant for oss er det faktum at den i liten grad er en forbrytelse mot den norske stat. Dette fordi norske grenser sjelden er de første som er direkte overtrådt, de smuglede kommer vanligvis inn i Schengen-området helt andre steder enn Norge. Og etter første passering av Schengengrensa kan man ikke snakke om smugling på samme måte som før, I mange tilfeller vil da immigranten/flyktningen kunne bevege seg videre nordover relativt uhindret ved hjelp av egne ressurser.

4.1.1.1 Omfanget av menneskesmugling til Norge

Siste år ankom det ifølge utlendingsseksjonen ved Oslo Politikammer 18000 fremmede borgere fra ikke-vestlige land til Norge. Man antar, eller vet etter egen oppfatning, at det store flertallet av disse har hatt assistanse av profesjonelle smuglere på veien til Norge. Samtidig ble det ført bare 60 saker mot menneskesmuglere i Norge forrige år. Det siste tallet bør neppe tas til inntekt for at politiets vurderinger av smugleraktivitet er for høye, men heller som et bevis på hvor vanskelig det er å forfølge bakmennene i slike saker.

4.2 Menneskehandel

4.2.1

Grovt sett kan trafficking beskrives som den virksomhet å frakte mennesker inn i landet for der å utnytte dem økonomisk. Den mest typiske utnyttelsen vil være i prostitusjon, men også andre former for tvungent eller grovt underbetalt arbeid, feks i restaurantbransjen, eller i klesindustrien, kan forekomme. Den mest praktiske, og mest omtalte formen for utnyttelse vil være i prostitusjon. Graden av tvang kan variere. Etter de fleste definisjoner av trafficking skal det være et element av tvang eller forledelse tilstede.

Palermokonvensjonen om grensekryssende organisert kriminalitets protokoll om menneskehandel slik den er gjengitt i høringsnotatet om organisert kriminalitet s,33 definerer menneskehandel som: ”det å rekruttere, transportere, overføre, huse eller motta personer med sikte på å utnytte dem ved hjelp av nærmere bestemte tvangsmidler...”. Disse tvangsmidlene kan være: ”bruk av trusler, tvang, bortføring, bedrageri, forledelse, misbruk av myndighet eller utnyttelse av sårbar stilling”.

Inntektene fra prostitusjon i Norge er i utgangspunktet høye, og er meget høye for personer fra fattigere deler av verden (pro-senter). Følgelig vil den økonomiske motivasjonen for mange overflødiggjøre nevnte tvangsmidler, noe som kan gjøre det til et tvilsspørsmål hvor ofte utenlandsbasert prostitusjon i Norge vil kunne defineres som menneskehandel. Utnyttelse av sårbar stilling vil nok kunne konstanteres for mange tilfeller, slik at definisjonen menneskehandel kan brukes.. Tilfeller av grov tvang kan selvsagt forekomme, og ved mange anledninger er nok forholdet mellom den traffikerte og bakmannen preget av en viss grad av press, basert både på vold, trusler og praktisk avhengighet i et fremmed land og trusselen om avsløring overfor myndighetene lokalt samt familie/venner i hjemlandet. Det som er sikkert er at det foreligger et grovt utnyttelsesforhold, der bakmannen sitter igjen med en betydelig andel av den traffikertes inntekter. Rundt 50% later til å være vanlig, men mindre fordelaktige delingsmodeller forekommer også. (pro-senter, M, Sætre).

4.2.2 Sammenheng mellom trafficking og menneskesmugling

Trafficking trenger ikke involvere noen ulovlig grensepassering, men det forekommer selvsagt. I slike tilfeller etablerer gjerne offeret/klienten en gjeld (debt bondage) til

traffickeren som må dekkes inn før hun kan tjene penger til seg selv. Ellers er trafficking i Norge ofte utført slik at offeret/klienten opholder seg tre måneder med turistvisum i Norge, før hun deretter vender hjem, eventuelt sendes videre til et annet land for så å komme tilbake på et senere tidspunkt(Sætre)

5 Bør disse lovbruddene medtas i §130a

5.1

5.1.1 Vurderingsgrunnlaget

Denne vurderingen vil være toleddet og basere seg på følgende momenter: har begrensningshensynet en så viktig rolle at noen utvidelse ikke kan bli aktuelt? Kan de motivene som bestemte anvendelsesområdet av §130a, alvorlighet, organiseringsgrad og trusselbilde for vitnene også sies å være tilstede for våre lovbrudd? Er det praktisk gangbart å medta våre lovbrudd i §130as anvendelsesområde? Jeg vil også presentere to andre momenter, hensynet til de folkerettslige forpliktelser til å bekjempe trafficking Norge har påtatt seg, og hensynet til å unngå en virksomhetsforskyvning fra sprit og narkotikaforbrytelser til trafficking som følge av §130as anvendelighet på disse to feltene.

5.2 Er motivene for §130as anvendelsesområde tillempelig for menneskesmugling/handel

Som tidligere (forhåpentligvis) påvist er anvendelsesområdet bestemt av, foruten en generell begrensningstilstand, de medtatte lovbruddenes alvorlighet, grad av organisert kriminalitet og skadepotensiale som sådan og trusselbilde for vitnene. Temaet organisering er spesielt. Ettersom noe av motivasjonen for §130a er å bekjempe organisert kriminalitet i særdeleshet blir organisering både et argument for at handlingen må forfølges og for at vitner kan ha et behov for beskyttelse. Dette er

faktorer som går over i og er avhengige av hverandre, men som fremtrer tydeligere når de isoleres.

5.2.1 Begrensning av anvendelsesområdet som et poeng i seg selv

Hvordan vil en utvidelse av §130as anvendelsesområde være forenlig med det generelle berenningsønske som fremgår av forarbeidene? Begrensningen av anvendelsesområdet er etablert for å begrense negative virkninger for tiltaltes stilling i prosessen, nærmere bestemt begrenset adgang til kontradiksjon. Jeg mener med punktene 2.2 til 2.213 å ha vist at disse negative konsekvensene er små og gir liten grunn til bekymring for tiltaltes rettsikkerhet, og ikke alene kan være grunn til å holde trafficking og menneskesmugling utenfor §130as anvendelsesområde dersom de øvrige motivene for det nåværende anvendelsesområdet også kan begrunne en inklusjon av menneskehandel/smugling.

En annet spørsmål er om ikke den praktiske begrensning av §130as anvendelse som nevnt i 3.1.1 til en viss grad overflødiggjør å ha en egen begrensning basert på lovbrudd. En annen sak er at anvendelsesområdet dels er plukket ut fordi noen lovbrudd er viktigere å bekjempe enn andre, og at man da kan måtte benytte seg av mer ekstreme metoder om man ellers ikke vil bruke. Noe som imidlertid må være like ille som at visse forbrytelser begås er at rettsvesenet gjøres ineffektivt gjennom vold og trusler, uansett om det er snakk om trafikkforseelser eller drap. Slik sett bør vel anonymitet være et virkemiddel som er uavhengig av hvilke forbrytelser det er tale om. Se for øvrig 3.2.4

5.2.2 Alvorlighet

Den mest naturlige tilnærmingen til lovgivers vurdering av en forbrytelses alvorlighet er strafferammen handlingen er belagt med. De lovbrudd som er medtatt under §130a har en strafferamme fra 21 år til 5 år for utpresning. Menneskesmugling etter utlendingslovens §47 tredje ledd har en maksstraff på 5 år og skulle som sådan kunne gå inn under §130as ”nedre grense”. En slik direkte sammenligning for trafficking er selvsagt ikke mulig, ettersom det ikke finnes noe straffebud mot trafficking. En sammenligning av strafferamme blir også komplisert av at trafficking

inkludrer både ordinær hallikvirksomhet med utenlandske offer/klienter uten noen nødvendig forekomst av vold/tvang, og saker med grov tvang og frihetsberøvelse som må antas å være langt mer straffeverdige. For de ”mildere” tilfellene, altså der bakmannen fungerer som en slags tjenesteyter for en som prostituerer seg ut fra en frivillig økonomisk motivering, vil det være naturlig å la straffelovens hallikbestemmelse være utgangspunkt for den strafferamme som kan tenkes anvendt. Den har en maksstraff på 5 år og skulle således også være tilstrekkelig til å fylle et minstemål for alvorlighet. Mer tvangspreget traffickingvirksomhet vil antagelig kunne gi høyere maksstraff. Et typisk tilfelle av den mer tvangsbaserte trafficking, med kidnapping eller rekruttering under falske løfter om arbeid som bartender, barnepike eller annet vil gjerne innebære følgende lovbrudd: frihetsberøvelse etter §223, tvang etter §222 og også §206 Disse lovbruddene har hver for seg en strafferamme på henholdsvis 3, 5 og 5 år. Straff idømt for flere av disse lovbruddene i samvirke, eller realkonkurrens om man vil, vil kunne ha en ramme på rundt 7 år. Dette skulle være tilstrekkelig til å kunne komme innenfor §130a. En annen sak er at tvangsbasert trafficking gjerne vil innebære voldtekt og utpresning, to lovbrudd som i seg selv åpner for anonym vitneførsel etter §130a. Voldtekt vil foreligge når bakmannen benytter seg av vold eller trusler i den hensikt å få offeret til å ha ”utuktig omgang” med kunden, Utpresning vil foreligge når bakmannen bruker metodene beskrevet i §266 for å tilegne seg hele eller deler av den prostituertes inntekt. Disse lovbruddene kan ikke påregnes å være tilstede ved alle tilfeller av trafficking, så de overflødiggjør ikke en selvstendig tilknytning til §130a. Det er videre ute til høring et lovforslag om egen straffebestemmelse for trafficking. Hvis denne gir seg utslag i en ny straffelovens §224lov vil den ha en strafferamme på maks 10 år for den som foretar selve utnyttelsen av offeret i mottakerlandet, mens andre medvirkende, typisk rekrutterings- eller transportansvarlige, vil kunne straffes med inntil 5 år. 10 år skulle være innenfor kjernen for §130a mens 5 år nok en gang vil være et sted rundt den nedre grense. For både menneskesmugling og menneskehandel er det interessant at det i høringsbrevet om organisert grensekryssende kriminalitet og trafficking også foreslås en ny straffelov §60 som dobler strafferammen for alle handlinger utført som ledd i organisert kriminalitet. Som vi skal se senere vil menneskesmugling/handel ofte kunne karaktèriseres som organisert kriminalitet. Dette vil gi høyere strafferamme for mange tilfeller menneskesmugling/handel og dermed oppgradere alvorligheten, noe som gjør

lovbruddene mer aktuelle for §130a. Samtidig vil denne oppgraderingen også finne sted for mange av de andre lovbruddene som er medtatt, lik at det relative forholdet mellom alvorlighetsgradene vil forbli uendret. Dette begrenser selvsagt verdien av oppgraderingen som et argument for inklusjon av menneskesmugling og -handel..

5.2.2.1 Andre sider av alvorlighetsgraden, prioritet hos påtalerne

En handlings alvorlighet kan betraktes fra andre vinklinger enn strafferammen, selv om den er den mest sentrale indikasjonen på lovgivers vurdering av alvorligheten. En av disse er hvordan forfølgelsen av lovbruddet er prioritert i forhold til andre lovbrudd. Slik prioritering kan antagelig best måles i Riksadvokatens rundskriv Mål og prioriteringer. Her er ikke de aktuelle lovbruddene spesielt nevnt i motsetning til narkotika- og voldsforbrytelser, s,13. Dette er et argument mot utvidelse. På den annen side har regjeringen utarbeidet en handlingsplan mot menneskehandel, noe som vel er et signal om økt prioritet for fremtiden. Av nevnte handlingsplan s,16 fremgår det også at menneskehandel vil være prioritert i den grad den er organisert kriminalitet.

5.2.3 Offeret og andre ting av betydning for alvorligheten

De lovbrud som er medtatt i §130a har to typer offersituasjon. For de fleste lovbruddene er ofrene personer som har fått sin fysiske eller psykiske integritet krenket ved vold eller trusler. For alkohol- og spritlovbruddene er det ikke noe direkte fysisk offer for overgrep, men heller sosiale problemer og krenkelse av statlig reguleringspolitikk som er offeret. Det kan sies at alvorlighet også må være en funksjon av om noen faktisk er skadelidende under lovbruddet, eller om det bare er statlig reguleringspolitikk som er offeret. Menneskesmugling og menneskehandel basert på frivillighet vil ha en offersituasjon tilsvarende alkohol- og narkotikaforbrytelsene. Det er ingen direkte overgrep eller fornærmet part, men det fører med seg sosiale problemer og innebærer betydelig ressursbruk for myndighetene som skal behandle flyktningestrømmen.. Det gir ikke noen umiddelbar mening å prøve å sammenligne skadeeffektene mellom alkohol- og narkotikaforbrytelsene på den ene siden og menneskesmugling på den andre. Områdene er for forskjellige til det, og mitt poeng her er hovedsaklig at en forbrytelse ikke trenger å ha en voldelig karakter eller fornærmet

part for å være medtatt i §130a. Når alkohol- og narkotikalovbruddene kan medtas må det være tilstrekkelig at lovbruddene påfører de involverte andre problemer, og at de også skaper et problem for det offentlige. Menneskesmugling og handel har også likheter med salg av narkotika eller sprit i og med at det er tale om å tilby en vare/tjeneste til det alminnelige publikum som det ikke er nødvendigvis forbudt å kjøpe, og som kan distribueres lovlig av andre.

Menneskehandel som er utført ved hjelp av vold/tvang må utvilsomt være et overgrep mot enkeltindividet fult på høyde med de krenkelser som forekommer ved de voldelige forbrytelser inntatt i §130a. Likheten med voldtekt er spesielt nærliggende

Et trekk ved menneskesmugling og -handel er at det gjør mennesker til vare på lik linje med annen kontrabande som føres over grensa. Fra et moralsk synspunkt vil dette gi virksomheten en øket grad av alvorlighet.

5.3 Grad av organisering

For det første, når jeg bruker termen ”grad av organisering” så er ikke det uten grunn. Man kan ikke snakke om organisert kriminalitet som et enten eller, det vil variere hvor mange kjennetegn ved organisert kriminalitet som er tilstede ved de forskjellige grupper og virksomheter. Vi kommer tilbake til hva disse kjennetegnene er senere. Noen aktører kan ha få trekk av organisert kriminell gruppe, andre har flere kjennetegn. Samtidig bør det skilles mellom organisert kriminell virksomhet og organiserte kriminelle grupper. Og når det gjelder de lovstridige aktiviteter bør man skille mellom den egentlige inntektsskapende aktiviteten, handlinger som ikke er en direkte del av denne virksomheten men som utøves for å hevde gruppens stilling på et illegalt marked eller å beskytte gruppens virksomhet, og handlinger som ikke har noe med den organiserte virksomheten å gjøre. Eksempelvis kan en gruppe mennesker drive med innførsel og salg av narkotika, og ha dette som en profesjonell organisert virksomhet. For å få denne virksomheten til å fungere, sikre seg betalinger etc, kan de utøve vold og trusler, men volden og truslene er allikevel ikke deres virksomhet, det er bare noe som følger med den egentlige virksomheten. Når gruppens medlemmer som enkeltpersoner så begår andre lovbrudd, tilfeldige biltyverier eller seksuelle overgrep, er ikke det noen del av deres egentlige virksomhet som gruppe.

5.3.1 Definisjon av organisert kriminalitet

Det fins mange konkurrerende teoretiske definisjoner på hva som utgjør organisert kriminalitet. For denne oppgaven tror jeg det er hensiktsmessig å benytte den definisjonen som Politidirektoratet arbeider med. Denne definisjonen er utarbeidet av EU til bruk av medlemslandene, og den er såvidt jeg kan forstå en slags sammenfatning av de vanligste teoretiske definisjonene. Definisjonen består av 11 forskjellige punkter, og man konstaterer en organisert kriminell virksomhet når seks punkter er oppfylt. Ved å bestå av flere adskilte kriterier som ikke alle må være oppfylt tar definisjonen hensyn til det tidligere nevnte faktum at man ikke kan snakke om organisasjon av kriminalitet som et enten/eller men som et gradsspørsmål. Punktene i definisjonen er som følger:

1. samarbeid mellom flere enn to personer
2. hver med egne tildelte oppgaver
3. over lang eller ubegrenset tidsperiode
4. gjennom bruk av en form for disiplin eller kontroll
5. mistanke om gjennomførte alvorlige kriminelle handlinger
6. virksomhet på et internasjonalt nivå
7. bruk av vold eller annen form for trussel
8. bruk av kommersielle eller forretningsmessige strukturer
9. deltakelse i hvitvasking
10. utøve innflytelse på politikk, media, offentlig forvaltning, rettsmyndighet eller økonomi
11. styrt av målsetning om vinning og/eller makt.

5.3.2 Hvordan er overensstemmelsen mellom menneskesmugling/handel og definisjonene på organisert kriminalitet

Kan så menneskesmugling/handel defineres som organisert kriminalitet? Det er etter min mening ikke et spørsmål som kan få noe endelig generelt svar, ettersom feltene er ganske brede, og virksomheten kan ta flere former. Det vi imidlertid kan si med noe sikkerhet er at mange tilfeller av menneskesmugling og trafficking kan defineres som organisert kriminell virksomhet, mens andre vil havne utenfor definisjonen

Ifølge Marianne Sætre, som antagelig er den person i Norge med best kjennskap til feltet har flertallet av trafickingsaker i Norge flere av de kjennetegn som definerer organisert kriminalitet. Politidirektoratet, Interpol og KRIPOS definerer forøvrig lovbruddene som organisert kriminalitet (Pettersen). Hva angår menneskesmugling gir også ordlyden i utlendingsloven §47 3.ledd ”organisert” en indikasjon på at det meste av virksomheten som det vil være aktuelt å påtale etter bestemmelsen vil fylle kravene til organisering i definisjonen. Menneskesmugling og -handel er også nevnt som en del av organisert kriminalitets virksomhetsområde i høringsnotatet om organisert kriminalitet s. 6.

5.3.3 Graden av organisering av menneskesmugling/handel i forhold til organiseringsgraden for lovbrudd medtatt i §130a

Er så vårt interesseområde å betrakte som organisert i samme grad som de lovbrudd som er medtatt i §130a helt eller delvis av hensyn til deres karakter av organisert kriminalitet, utpresning, grovt ran, narkotikaforbrytelser og brudd på alkohollovens §10-1? Det kan vi faktisk ikke si noe sikkert om, ettersom graden av organisering selvsagt vil variere også for disse lovbruddene. Smugling i stor skala vil selvsagt være forbundet med en viss organisering for å være vellykket over tid, men tilfeller der definisjonen ikke er tillempelig vil kunne forekomme også her. Utover storskala-smugling er det ingen av lovbruddene i §130as virkeområde som per definisjon må være organisert kriminalitet. Drap og legemsbeskadigelser er dessuten lovbrudd hvor det store flertall av tilfeller ikke kan antas å ha noen tilknytning til organisert kriminalitet, men mer har sammenheng med alkoholbruk, familitragedier og uteliv.

5.3.4 Har de spesielle skadevirkningene ved organisert kriminalitet omtalt tidligere noen relevans for menneskesmugling/handel

For menneskesmuglingens del kan skadevirkningene skissert tidligere være mindre aktuelle i Norge, ettersom selve virksomheten ikke foregår her, og dermed ikke skaper noen faste strukturer her, eller nødvendigvis genererer inntekt til kriminelle miljøer i landet.

Menneskehandel derimot er en virksomhet der utnyttelsen vil pågå i Norge og inntekter oppbevares her. Den kan følgelig skape de omtalte virkningene, forutsatt at de involverte overhodet er interessert. Inntjeningen, den kanskje viktigste faktoren som har betydning for utviklingen, er på linje med den som forekommer i de øvrige formene for organisert kriminalitet. For øvrig er det intet som tilsier at ønsket om å ekspandere skulle være annerledes for aktører i henholdsvis trafficking og narkotikasmugling. Igjen ifølge Marianne Sætre er det ofte forekommende at bakmenn i trafficking også er involvert i legal eller semilegal næringsvirksomhet som nattklubber, massasjeinstitutter og lignende. Dette gjør såkalt infiltrasjon av legalt næringsliv til et aktuelt tema her. Trafficking for labour er for øvrig per definisjon infiltrasjon av legalt næringsliv.

5.4 Trusselbilde

Det vi spør oss om her er om det faktisk foreligger noen risiko for vitner i saker om menneskesmugling/handel for å bli rammet av handlinger som utgjør en trussel for vitnets "liv, helse eller frihet". Det viktigste man kan si om risikoen for vitnene er vel at faremomentet avhenger av hvem som er involvert på tiltalesiden, og at man ikke kan angi noe generelt risikonivå for vitnene basert på lovbrudd. Dette gjelder også for de lovbrudd som er omtalt i §130a. Man kan ikke slutte seg til hvor risikabelt det er å vitne i en sak bare på grunnlag av hva saken gjelder. Du kan ha drapssaker der tiltalte ikke ville drømme om å angripe et vitne, og du kan ha brudd på veitrafikkloven der tiltalte er rede til å grisebanke alle som på noen måte truer førerkortet hans.

Man kan si at menneskesmugling og menneskehandel basert på frivillighet ikke er voldelige forbrytelser i seg selv, og derfor ikke innebærer en vesentlig trussel for vitner. Manglende karakter av voldelig handling er imidlertid også et kjennetegn ved de

narkotika- og alkoholforbrytelser som er medtatt i §130a, samt heleri og utpresning etter §266 andre ledd. Slik sett kan ikke det at menneskesmugling/handel ikke nødvendigvis er voldelige lovbrudd være et argument for ikke å medta dem i §130as virkeområde. Det er uansett ingen nødvendig sammenheng mellom den grad av vold som utøves i forbindelse med et lovbrudd og den grad av vold som kan utøves for å unngå forfølgelse.

Som sagt vil risikoen variere med tiltalte og hans evne og vilje til å aksjonere overfor vitnene. Evnen vil være en funksjon av de økonomiske og menneskelige ressursene tiltalte rår over. Viljen vil avhenge av hvor mye tiltalte har å tape på en dom og hans generelle aggresjonsnivå. Hvem som er involvert er altså av avgjørende betydning, og det skal vi se på i et senere avsnitt.

Risiko for vitner er heller ikke et tema der det er snakk om bruk og gjenbruk av spanere, og bruk av spanere kan i seg selv være et argument for inklusjon(prp s,36). Selv om spaning mot menneskesmugling eller –handel neppe er like praktisk som overfor narkotikavirksomhet ville jeg tro at det ikke er helt upraktisk.

At risiko for vitner kan være et reelt problem for påtalemyndigheten fremgår bla av Politiembetsmennenes Landsforenings svar til høringsnotatet forut for ot, prp 40. På s,2 av høringssvaret sies det at menneskesmuglersaker har vært vanskeliggjort bla, pga vitners frykt for represalier mot seg selv og pårørende.

5.4.1 Trusselbilde for vitner som en følge av risiko for lovbrøyteren

Noe som er medbestemmende for hva lovbrøyter har behov for og er villig til å gjøre for å unngå rettslig forfølgelse er selvsagt den risiko han løper, altså sannsynligheten for at sak vil medføre straff og hvor negative effektene av dom og straff vil være for ham. Det er ut fra mengden domfellelser for trafficking og menneskesmugling i Norge tydelig at dette er noe i nærheten av risikofrie aktiviteter. Spesielt gjelder dette for de aktøren som ikke setter sin fot på norsk jord i forbindelse med virksomheten. Man kan derfor spørre seg om det overhodet er noe behov for bedre muligheter til etterforskning/rettergang når det allikevel knapt føres saker om på områdene. Strafferammene som er anvendelige på slik aktivitet er det man kan kalle middels strenge, og endel styggere traffickingaker

kan nok gi høye straffer hvis de skulle ende i dom, således er virksomheten forbundet med en viss risiko. Kanskje viktigere enn straffens lengde isolert sett er i hvilken grad en sak vil virke negativt på næringsvirksomheten. En menneskesmuglersak vil ikke ha spesielle virkninger for bakmannen, bortsett fra å gi en viss notoritet rundt hans person i forhold til norske og utenlandske myndigheter og et midlertidig opphold i virksomheten. For trafficking vil imidlertid en sak kunne ha flere negative konsekvenser. For det første vil den gjerne få som resultat at offeret/klienten sendes ut av landet, enten hun har vært her med eller mot sin vilje. Det stanser inntjeningen for en periode. En sak kan dessuten medføre utvisning for ikke-statsborgere, en betydelig ulempe. Forøvrig vil det være meget negativt for personer involvert i trafficking som halliker å få mye oppmerksomhet rundt sin person/virksomhet fra politiet ettersom virksomheten når den er tilknyttet fast eiendom vil være lett synlig og forfølgbar som hallikvirksomhet etter §206 2, c når det kan påvises eiendomsrett til den faste eiendommen og et vederlag. En sak kan nok også medføre problemer med tilgangen på fremtidige klienter/offer ettersom det kan bli vanskeligere å få vedkommende inn til landet etter invitasjon etter utlendingsloven. Slik sett vil traffickinginvolverte ha mye å tape på å havne i retten, og saklig grunn til å intimidere vitner for å unngå det.

5.4.2 Involverte i Trafficking

Igjen er stikkordet variasjon. Bakmenn i trafficking kan være alt fra enkeltstående menn som gifter seg med en utenlandsk kvinne og utnytter henne som prostituert til grupper som opererer med større staller av kvinner som stadig byttes ut og som har millionprofitt i løpet av året(Sætre). Voldspotensialet til disse bakmennene kan være alt fra ikkeeksiterende til stort. I den ene enden av skalaen en thailandsk kvinne som utelukkende bringer slektninger og venner inn. I den andre enden tungt belastede kriminelle med flere voldsdommer bak seg(Sætre).

Det mest interessante spørsmålet for oss er kanskje hvorvidt tyngre organiserte kriminelle grupper/nettverk som også driver annen virksomhet er involvert. Her må jeg basere meg på oppfatningene hos henholdsvis Annicken Iversen og Bjørn Olaf Pettersen i politidirektoratet og Marianne Sætre fra Oslo politikammers etterretningsseksjon. Begge disse mener å vite med sikkerhet at flere tyngre organiserte kriminelle så som 1%ere eks-jugoslaviske og albanske grupper, kurdiske grupper, tyngre etnisk norske

kriminelle miljøer og lignende har en viss grad av forbindelse med traffickingvirksomhet i Norge. Det er imidlertid kan være uklarhet om er typen av forbindelse. Ifølge Sætre er disse gruppene/personene definitivt involvert som organisatorer. Ifølge politidirektoratet er det mer uklart om de faktisk er ansvarlige for virksomheten eller om de bare har en mer tilfeldig rolle som utpressere overfor andre som driver trafficking, kunder eller leverandører av sikkerhet eller lignende tjenester. For egen regning kan jeg tillegge at der rekrutteringen skjer fra østeuropeiske prostitusjonsmiljøer er det vel ikke utenkelig at disse er til en viss grad organisert, og at bakmenn herfra vil beholde en interesse i virksomheten når den sendes ut. I Høringsnotatet om organisert kriminalitet s,32 mener man at tyngre organiserte miljøer er involvert, og at det også er forbindelse til baltiske grupper.

Uansett arten av tunge kriminelles befatning med området må det antas at denne befatningen kan medføre økt risiko for vitner i slike saker. Når det gjelder hvem som er involvert skal det bemerkes at det kan være to sett aktører i endel saker, en som opererer som ”importør” fra senderlandet (menneskesmugler når lovlig innreise ikke er mulig) og en som opererer som hallik i Norge. Det kan være en viss forskjell på disse aktørenes vilje og evne til å true et vitne, og beskyttelsesbehovet vil oppstå i forskjellige situasjoner. Forfølgelse av den ene trenger ikke være et problem for den andre.

5.4.3 Involverte i menneskesmugling

Menneskesmugling til Norge vil primært utføres av folk utenfor landet, slik at norske myndigheter har begrenset kontakt med bakmennene og følgelig begrenset kunnskap om dem. Ifølge Lars Grønning ved utlendingsseksjonen er det en viss variasjon blant menneskesmuglerne, fra mindre nettverk på noen få personer til store ligaer med mange medlemmer, høy grad av organisering og store ressurser. Vi kjenner i Norge ingen saker med vold utøvd av menneskesmuglere, men den grad av kynisme med hensyn til kundenes liv og helse som iblant utvises tilsier at mange av aktørene har et stort voldspotensiale og vilje til å bruke det for å beskytte virksomheten. Dette kommer også til uttrykk på Interpols hjemmesider, som beskriver menneskesmuglerne som store kyniske og voldelige ligaer.

5.5 Praktiske hensyn

Hvor praktisk gjennomførbart er det så med anonym vitneførsel på våre områder? Er det spesielle hensyn for eller mot å innføre anonymitet her?

5.5.1 Særskilt beskyttelsesbehov for vitner som sendes ut av landet

Et moment for å tillate anonymitet for vitner som står foran utsendelse tilbake til sender- eller transittland er selvsagt at de som sendes ut ikke vil ha tilgang på beskyttelse fra norske myndigheter i utlandet. Selvsagt gjør samarbeid med utenlandske myndigheter det mulig å til en viss grad forlenge beskyttelsen, men det kan stilles spørsmålstegn ved endel lands evne og vilje til å videreføre slik beskyttelse. Dette grunnet korrupsjon, begrensede ressurser og manglende interesse hos lokalt politi(Kristoffersen). Selv om man skulle være i stand til å beskytte selve vitnet vil vitnets pårørende i mange tilfeller være sårbare for represalier i hjemlandet. Dette er for meg det argumentet som har størst vekt i retning av å utvide anvendelsesområdet. Hvis man bruker utenlandske borgere om skal sendes ut som vitner påtar man seg samtidig en viss plikt til å ivareta deres sikkerhet, og ved utsending er anonymitet den form for beskyttelse som jeg antar er mest effektiv uavhengig av hvilken situasjon vitnet befinner seg etter rettsaken.

5.5.2 Problemer med å opprettholde anonymitet for slike vitner

Den nevnte gruppen vitner vil ofte være mennesker som har hatt en forbindelse med lovbryteren som klient/offer, og som sådan vil deres identitet tildels være kjent for lovbryteren. Dette kan føre til at det blir umulig å opprettholde anonymitet for dem, eventuelt at deres vitneprov må begrenses til informasjon som ikke vil gi klare indikasjoner på deres identitet. Dette vil selvfølgelig begrense deres verdi som vitner. Hvis man prøver å la disse vitnene fortell alt og skjerme deres identitet ved å holde deler av vitneprovet utenfor tiltaltes kunnskap vil man meget snart komme i en stilling der anonymiteten medfører vesentlige betenkeligheter. Man kan tenke seg en tiltale for menneskesmugling der et vitne ikke kan fortelle på hvilket tidspunkt tiltalte skal ha bistått ham med en grensepassering fordi dette vil avsløre hans identitet. Vitnemålet vil

da ikke kunne brukes til noen sakførsel om denne grensepasseringen, den kan høyden være et indisium på at tiltalte generelt har hatt befatning med menneskesmugling. Graden av dette problemet vil selvsagt variere. I menneskesmuglersaker der tiltalte har hatt et stort volum av klienter og/eller liten kontakt med den enkelte trenger ikke dette å by på noe problem. På den annen side vil anonymitet for en kvinne som har vært en av tre som har hatt opphold i en leilighet over en tremåneders periode ikke ha videre muligheter til å lykkes. Tiltalte vil uansett ikke alltid ha oversikt over alle sider ved vitnets identitet, slik at delvis anonymitet kan være en praktisk mulighet.

5.5.3 Problemer knyttet til sannsynlighet for utenforliggende motivasjon hos involverte vitner i trafficking

For klienter/ofre i trafficking som anonyme vitner knytter det seg visse betenkeligheter til deres motivasjon for å gi et bestemt vitnemål.

5.5.3.1 Opphold som motivasjon

Ifølge pro-senteret vil de fleste kvinner med en frivillig økonomisk involvering i trafficking ha et forståelig ønske om permanent opphold i Norge. For enkelte kan det da være en strategi for opphold å fremstille seg som et offer for bakmenn, noe som kan gi seg utslag i eventuelle vitneforklaringer som da kan fortelle om vold og tvang i en helt annen grad enn det som har forankring i virkeligheten.

5.5.3.2 Maktkamp og pengefordeling som motivasjon

Der det foreligger en helt eller delvis frivillig økonomisk motivasjon vil det også naturlig nok alltid foreligge en viss maktkamp om inntektsfordelingen mellom traffickeren og den prostituerte. Mens traffickeren kan komme til å bruke tvang og den prostituertes sårbare stilling i et fremmed samfunn generelt og overfor utlendingsmyndighetene spesielt som et virkemiddel, kan kvinnen bruke retten som et våpen på sin side. Dette kan som ovenfor resultere i vitneforklaringer som ikke har altfor stor overensstemmelse med virkeligheten (pro-senter).

5.5.3.3 Problemer med å avgjøre hvilken stilling enkeltpersoner har hatt

Det er videre en kompliserende faktor at det kan foreligge en viss rolleblanding hos enkelte av de involvert som det er aktuelt å føre som vitner. Ifølge Marianne Sætre vil

kvinnene i mange tilfeller ikke bare være begrenset til en rolle som prostituert uten noen andel i menneskehandel som sådan, men vil ofte også ha en rolle som kontrollør overfor andre kvinner, eller som rekrutteringsmedarbeider (Sætre). Dette at man aldri kan være helt sikker på hvilken rolle en person har spilt i aktiviteten bidrar selvsagt til å gjøre det betenkelig å bruke dem som anonyme vitner

5.5.4 Manglende vilje til å vitne uansett

Det er også et faktum at de involverte vitnene ofte ikke vil ha den ringeste interesse av å stille som vitner. Ettersom en sak for manges vedkommende vil ende med utsendelse, vil interessen av å bidra til en sak være begrenset. Folk som betrakter seg som klienter heller enn offer for bakmennene vil uansett neppe ha noe ønske om å vitne. Vitner i saker om menneskehandel som er det i kraft av å ha vært kunder eller hatt en eller annen økonomisk befatning med virksomheten vil heller ikke være spesielt positivt innstilt ettersom de enten vil fremstå som horekunder eller risikere en halliktiltale.

5.5.5 Mangel på tilfeldighetsvitner

For menneskesmugling vil nok tilgangen på rene tilfeldighetsvitner være begrenset, det skal noe til å gjøre en tilfeldig observasjon av menneskesmugling i den formen den tar i Norge. Mer dramatisk smugling som beskrevet i punkt 4.1.1 kan man tenke seg tilfeldige vitner til. For menneskehandel blir situasjonen noe annerledes. Prostitusjonsvirksomhet vil ofte være synlig for naboer og lignende, dessuten har man jo kundene.

5.5.6 Forskyvning av virksomhet

I en finsk undersøkelse (Marthi Lethi 2002) fant man at aktører i narkotikaomsetning i stadig økende grad skiftet sin virksomhet fra narkotikaomsetning til å enhasjere seg i trafficking. Dette fordi profittmulighetene var de samme, mens risikoen var langt lavere for trafficking. Denne forskyvningen av virksomhet foregikk i en situasjon som ikke er ulik den norske. Profittmuligheter i trafficking og narkotika er tilnærmet like (Sætre), og risikoen går fra stor til nesten ikkeeksisterende. Hvis man gjennomfører anonymitet for narkolovbrudd og lignende vil man bidra til å øke risikoforskjellen, kanskje med en

forskyvning i virksomheten som resultat. Under en slik forskyvning er det ikke utenkelig at aktørene tar med seg de metoder de har brukt i sin tidligere virksomhet, metoder som berettiger bruk av anonyme vitner.

5.5.7 Ivaretagelse av folkerettslige forpliktelser

Norge har gjennom endel traktater(spesielt Palermokonvensjonens protokoll om menneskehandel) forpliktet seg til å bekjempe menneskehandel. Det foreligger ingen direkte rettslig forpliktelse til å ta i bruk landenes ”beste prosessuelle våpen” i kampen mot menneskehandel. Allikevel vil det neppe virke positivt på inntrykket av vår vilje til å bekjempe disse lovbruddene at vi ikke benytter disse mulighetene. Og det vil nok signalisere en viss nedvurdering av lovbrudenes alvorlighet i forhold til de lovbrudd som disse prosessuelle våpnene brukes mot.

6 Hvilke lovbrudd som må legges til

6.1 For å forfølge menneskesmugling

Her trenger man kun å føre opp utlendingslovens §243 tredje ledd som en del av anvendelsesområdet.

6.2 For å forfølge menneskehandel

Dette blir noe vanskeligere siden det per idag ikke foreligger noen egen hjemmel omhandlende trafficking. Det er tre alternative metoder for å gjennomføre anonymitet her, avhengig av hvordan fremtidig lovgivning vil se ut.

6.2.1 Ny straffelov §242

Hvis det blir innført en ny straffelov §242 er selvsagt stillingen langt enklere. Da vil man kun tilføye denne nye bestemmelsen til §130as anvendelsesområde.

6.2.2 Ingen ny straffelov §242, men ny straffelov §66

Hvis denne bestemmelsen ikke skulle tre i kraft er det ikke utenkelig at en ny straffelov §66 inkluderes i §130as virkeområde ettersom den omhandler alle former for organisert

kriminalitet. Ettersom §130a er spesielt rettet inn mot organisert kriminalitet vil det ikke være unaturlig at den gis anvendelse på alle saker som omhandler organisert kriminalitet når det først defineres et rettslig innhold av begrepet. Dette kan også være en mer tiltalende løsning for dem som er negative til vitneanonymitet ettersom anonymitet da vil knyttes sterkere til tiltaltes risiko for vitnene. Det kan selvsagt også oppfattes stikk motsatt, man kan reagere på at individer stemples som medlemmer av en gruppe og fratas visse partsrettigheter ut fra denne tilknytningen. Spesielt dersom denne tilknytningen konstateres i kjennelse om §130a med en lavere krav til sannsynlighet og mindre grundig behandling enn etter dom. En slik ordning vil uansett gi en mer fleksibel effekt enn den nåværende ettersom man kan bringe inn flere typer av lovbrudd ettersom de blir aktuelle uten stadig å forandre §130a

6.2.3 Ingen nye §242 eller §66

Uten nye lovhjemler vil man måtte utvide §130a til allerede gjeldende regler for å oppnå den ønskede effekt. Det kan kanskje være naturlig å begynne med de som vil være aktuelle for grovere tilfeller av trafficking som ikke er basert på frivillighet. Disse vil være henholdsvis frihetsberøvelse etter §223 og tvang etter §222. Frihetsberøvelse har forøvrig en strafferamme på inntil 5 år og burde derfor være alvorlig nok til å kvalifisere til anonymitet på selvstendig grunnlag, særlig med tanke på at ”fare for frihet” er et av vilkårene for anonymitet etter §130a. Bestemmelsen later forøvrig til å ha vært til vurdering for §130a, men det er ikke begrunnet hvorfor den ikke er medtatt i forarbeidene. For §222s vedkommende er det vel ikke utenkelig at vold/trusler om vold for å tvinge noen til prostitusjon vil utgjøre ”særdeles skjerpene omstendigheter” slik at også denne regelen med 6 års strafferamme kvalifiserer til anonymitet på selvstendig grunnlag. Konkurrenten her vil kunne gi opptil 8 års strafferamme. Videre har vi §§224 i sin nåværende form og §225. Begge har en strafferamme som bør indikere tilstrekkelig alvorlighet. Det kan imidlertid være tvilsomt hvilken grad av anvendelighet de vil ha. For §224 kan det være uklart når noen er bragt i noens ”vold”. Tvang og frihetsberøvelse er forøvrig lovbrudd som ble vurdert medtatt i §130a(s, 36), men ble utelatt under tvil. Det er noe uklart for meg hva dette vil si for muligheten til å ta dem med nå. Det ble ikke gitt noen grunn til å utelate dem i proposisjonen. Selv om disse

bestemmelsene er anvendelige vil de kun treffe tvangsbasert trafficking, mens frivillighetsbasert trafficking, som riktignok er en mindre alvorlig forbrytelse og i mindre grad utgjør et overgrep, vil falle utenfor. Dette er negativt ut fra en målsetning om å bekjempe organisert kriminalitet og dens virkninger ettersom den frivillige traffickingen utgjør det store flertall av tilfeller og således de store inntektene som det må være et hovedpoeng å begrense. Hvis man tar med den øvrige hallikvirksomheten har jeg vanskelig for å se at det skulle være noen form for overtramp. Vilåårene ellers i §130a sikrer jo at bestemmelsen kun vil brukes når det er et reelt behov, og som tidligere nevnt vil hallikvirksomhet ofte kunne betraktes som en form for organisert kriminalitet. Det negative er kanskje at man vil treffe også samboere og lignende, eller personer som har større karakter av å være tjenesteytere for de prostituerte(sikkerhet ol,) enn egentlige organisatorer.

6.2.4 Må man inkludere andre bestemmelser?

Hvis intensjonen er å forfølge organisert virksomhet vil det være naturlig å inkludere heleri av midler som stammer fra virksomheten. Dette vil bedre muligheten til forfølge aktørene. Det er også §130as løsning for midler fra narkotikalovbrudd og grovt ran, og burde vel kanskje vært det også for utbytte fra brudd på alkoholloven.

7 Sammenfatning

7.1 Bør virkeområdet utvides?

Jeg mener å ha vist følgende gjennom drøftelsen:

Bekymringer for rettsikkerhet som grunn til å begrense anvendelsesområdet er av mindre vekt enn det lovgiver syens å ha tillagt dem. Dette fordi begrensningen av kontradiksjonsadgangen ikke er så problematiske som proposisjonen forutsetter. Ettersom jeg oppfatter ønske om å begrense anvendelsesområde mest mulig som avgjørende for anvendelsesområdet mener jeg at dette utgjør et vesentlig pro.argument. Samtidig er menneskesmugling og menneskehandel meget innbringende deler av en

helhetlig organisert kriminalitet-situasjon, og §130a som våpen mot organisert kriminalitet vil være ufullstendig uten at disse lovbruddene inkluderes. Trusselbildet er vanskelig for meg å vurdere, men det er, med unntak av lav risiko, ingen grunn til å tro at risikoen for vitnene skal være mindre her enn for feks spritsmugling når de involverte er mye de samme. Det største problemet er kanskje den rent praktiske mangelen på tilfeldighetsvitner, særlig for menneskesmugling.

8 Litteraturliste

Danelius, Hans 1997 "Mänskliga rättigheter i praksis"

Lethi, Märtti 2002 "Trafficking in human beings, illegal immigration and Finland"

Robberstad, Anne 1999 "Mellom tvekamp og inkvisisjon"

Forarbeider:

Ot. Prp 40 1999-2000

Inst O 78 1999-2000

Høringsnotat om organisert kriminalitet og handel med mennesker 10.12.02

Rettspraksis:

Rt 1992-1691

Rt 1998-2001

Birutis vs Litauen 28.03.02 ref 00047698/99

Doorson vs Nederland EctHR 26.03.96

Kostovski vs Nederland A-166

Lüdi vs A-238

Van Mechelen vs Nederland Appl. No, 21363/93

Visser vs Nederland ref 000026668/95

Windisch A-186

Regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn

Rundskriv fra Riksadvokaten "Mål og prioriteringer" 2001

(<http://www.jus.uio.no/sekr/studieinformasjon/fagsider/spesialoppgave/retningslinjer>)